

זילת
לשויון זכויות אדם

דוח המכבסה:

זה לא "סיפוח"

זה אפרטהייד

ישראל, יוני 2020

זולת

לשוויון וזכויות אדם

דוח המכבסה: זה לא "סיפוח" - זה אפרטהייד

מחקר וכתבייה:

עדי גרנות

צוות היגוי:

השגריר בדימוס אילן ברוך

פרופ' נעמי חזן

פרופ' יוסי יונה

עו"ד מיכאל ספרד

פרופ' עמית שכטר

עריכה: איתמר שאלתיאל

עיצוב: עמרי פיינשטיין

כותבת הדוח, עדי גרנות

בת 36, חיה בדרום תל אביב. בוגרת התוכנית האינטרדיסציפלינרית למצטיינים במדעי הרוח והאמנויות באוניברסיטת תל אביב, ובעלת תואר שני בתקשורת פוליטית מה-London School of Economics. עבודת התזה שלה בחנה את התפקיד של הבניית נרטיבים של פחד בכל הנוגע להתקבלות ה-BDS בקרב ישראלים יהודים. מוזיקאית ובוגרת בית ספר רימון למוסיקה במסלול לזמרים יוצרים, כותבת ומפרסמת מוזיקה פוליטית, טקסטים ומאמרים שעוסקים בקשר שבין פוליטיקה לתרבות פופולרית, ובפרט למוזיקה. עבדה במשך ארבע שנים בארגון שוברים שתיקה, והיתה אחראית על תחום המחקר והכתיבה במחלקת הלובי של הארגון.

תוכן העניינים

3 עמ'	הקדמה
5 עמ'	סיפוח יוביל בהכרח לכינון משטר אפרטהייד
7 עמ'	איך לכבס את האפרטהייד שלך ב-7 שלבים פשוטים
7 עמ'	— שלב ראשון - הסרת כתמים: שימוש במושג "החלת ריבונות"
10 עמ'	— שלב שני - שטיפה: התנועה שרעיון הסיפוח עשה מן השוליים אל מרכז השיח
12 עמ'	— שלב שלישי - הפרדת צבעים: בין סיפוח מלא לסיפוח חלקי
14 עמ'	— שלב רביעי - השרייה: תהליך ההתרגלות של הציבור הישראלי למושג הסיפוח
16 עמ'	— שלב חמישי - הלבנה: התקשורת מאמצת ומהדהדת את שיח הסיפוח המכובס של הימין
19 עמ' ..	— שלב שישי - הרתחה: תפקיד הממשל האמריקאי בראשות דונלד טראמפ בקידום הסיפוח
20 עמ'	— שלב שביעי - סחיטה: המשבר הפוליטי בישראל והיעדר אלטרנטיבה לנתניהו
22 עמ'	השלכות הסיפוח - מה זה אומר באמת?
24 עמ'	סיכום - חתירה תחת הדמוקרטיה הישראלית בחסות מכבסת השיח
26 עמ'	מילון המושגים של הסיפוח

הקדמה

בתוך פחות מעשור הפך סיפוח השטחים מרעיון עיוועים השמור לשוליה הסהרוריים של החברה הישראלית למדיניותה המוצהרת של ממשלת ישראל, בתמיכתם של ראשי מפלגות כחול לבן והעבודה. אי אפשר לזלזל בהשלכות שעלולות להיות למהלך זה - מהסלמה בשטחים ועד לעיגון מדיניות אפרטהייד בספר החוקים הישראלי; מהפרת זכויות אדם נרחבת ועד לסנקציות בינלאומיות על ישראל. למרות זאת, הצליח הימין בקמפיין ארוך טווח ומחושב לעטוף את סיפוח השטחים בנייר צלופן ורדרד ומרשרש, ולשווק אותו לציבור הישראלי כצעד לגיטימי, סביר וכמעט מתחייב.

דוח זה עוסק במכבסת השיח, שמשחקת תפקיד מרכזי בתהליך מתן הלגיטימציה והנירמול של רעיון הסיפוח בציבוריות הישראלית. הוא בוחן את הגורמים והשחקנים הפוליטיים שפעלו בשנים האחרונות, ועודם פועלים, כדי להביא את רעיון הסיפוח מהקצוות הפוליטיים הקיצוניים והמשיחיים ביותר, ולהכניס אותו אל לב השיח המרכזי של הימין המתון ואפילו של המרכז-שמאל.

קיים קשר ישיר בין מכבסת שיח הסיפוח בה אנו עוסקים כעת לבין מכבסת שיח הכיבוש, שהחלה מיד עם תחילתו, התפתחה והשתכללה, ונמשכת עד היום. רבים עוסקים בתפקיד המרכזי שהלשון המכובסת ממלאת בהכשרת, הסתרת, והמשך מדיניות הכיבוש הישראלית - מאנשי אקדמיה ועד ארגוני החברה האזרחית.¹ אנחנו בזולת מאמינים ש-53 שנות כיבוש הן הפרת זכויות אדם חמורה, עמוקה ומתמשכת, ושסיפוח באמצעות חקיקה לא רק יקבע אלא אף יחריף אותה, ויהפוך את מדינת ישראל ממדינה שמפעילה משטר כיבוש בעל מאפיינים אפרטהידיסטיים - למדינת אפרטהייד מובהקת.

המילה "אפרטהייד" היא מילה מורכבת, לא רק בשל משמעותה המילולית החמקמקה אלא אם גם הודות למטען הכבד שמלווה אותה. בבואנו לעסוק בסיפוח ובשיח המתנהל סביבו, אנו לוקחים בחשבון את המורכבות הזו ונדרשים אליה, אך בה בעת גם מייחסים חשיבות רבה ללקרוא לילד בשמו ולא ליטול בעצמנו חלק בכיבוש השיח, העומד בדוח זה לבחינה וביקורת.

במסגרת זו, אנחנו מבקשים לאפיין את מרכיביה של מכבסת המילים שמנרמלת את הסיפוח ומעניקה לו לגיטימציה, בכדי לזהות את השיטה ולעמוד על אופיה הייחודי. כמו כן, ברצוננו לחשוף את הפוליטיקאים ואנשי התקשורת שלוקחים חלק פעיל במכבסת השיח הזו ותורמים להסתרת המשמעויות וההשלכות האמיתיות של סיפוח - כינון משטר אפרטהייד במדינת ישראל.

המערכת הפוליטית: בשנים האחרונות פוליטיקאים מהימין הנחילו שפה חדשה על מנת להכשיר את הקרקע התודעתית של מקבלי ההחלטות בממשלה ובכנסת, וגם של הציבור, לסיפוח חד צדדי של השטחים ללא מתן זכויות פוליטיות לפלסטינים.

¹ כך למשל, בשנים 2014-2015 יצא ארגון שוברים שתיקה בקמפיין "מילון הכיבוש", במסגרתו הם הציגו לציבור מונחים מתוך הז'רגון הצה"לי המשמשים את החיילים שנשלחו לשלוח בפלסטינים בשטחים הכבושים, והאירו את הפער שבין הלשון הנקייה והחיובית המאפיינת את המושגים הללו לבין המשמעות המכוערת והאלימה שמסתרת מאחוריהם. בין המושגים שהוצגו במסגרת מילון הכיבוש: "דובי", "מיפוי", "ייבוש", "ריכוך", "טמפון", "סיר לחץ" ועוד.

המילה "שלום" נחשבת למילה גסה בלקסיקון הפוליטי כבר זמן מה, אך השינוי בשיח המשיך להתקדם, וכעת במקום לדבר על פתרון שתי מדינות או על הסדר מדיני - מדברים על "החלת ריבונות"; במקום לדבר על הכשרה רטרואקטיבית של גניבה - מדברים על "הסדרה"; ובמקום לדבר על חיסול מנגנון הפרדת הרשויות - מדברים על "משילות".

התקשורת: התקשורת, שמשחקת תפקיד חשוב ומרכזי בזירה הפוליטית, אימצה את הרטוריקה החדשה והמכובסת של הימין ומשתמשת במטבעות הלשון של הממשלה. בכך היא לוקחת חלק בייצור התודעה הכוזבת ותחזוק מנגנוני ההסתרה. כעת נדמה שגם כלב השמירה של הדמוקרטיה כבר לא עושה את עבודתו נאמנה, ושהתקשורת הממוסדת בישראל כבר כמעט שלא טורחת לציין את הברור מכל: שסיפוח בהחלטת ממשלה משמעו כינון משטר אפרטהייד במדינת ישראל, ושהוא בהכרח כרוך בהעמקת והנצחת הפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים.

ישנם לא מעט ארגונים, מכוני מחקר, חוקרים וגורמים נוספים שעוסקים בימים אלו במאבק בסיפוח, והאנליזות והתובנות שהם מציעים מטיבות לתאר את סכנות הסיפוח ואת משמעויותיו השונות. לא מצאנו טעם לחזור באריכות על ניתוחים אלה. במקום זאת, בחרנו להתמקד באופן שבו מדיניות הפרת זכויות אדם סדורה ומסוכנת כל כך מצאה את דרכה אל לב המיינסטרים הישראלי, ומכיוון שתהליך הנירמול של הסיפוח טמון במידה רבה באופן שבו מדברים עליו, זוית ההתבוננות שלנו בסוגיה היא זו העוסקת בשיח.

הפרק הראשון בדוח זה מוקדש כולו לבחינה של המונח "אפרטהייד", ומציע סקירה של המשמעות המילולית, המשפטית, החוקית והמשטרית שלו, תוך התייחסות ברורה וישירה לאופן שבו כל אלה באות לידי ביטוי במקרה הבוחן הישראלי. מיד אחריו יבוא החלק הארי של הדוח: פרק "המכבסה", בו יפורטו שבעת שלבי הכביסה בהם משתמשים כבסני שיח הסיפוח על מנת לנרמל אותו בציבוריות הישראלית. בהמשך תוצע גם סקירה קצרה של משמעויות והשלכות הסיפוח, אלו שכבסני השיח מבקשים להסתיר באמצעות הטרמינולוגיה המכובסת שהם מטמיעים.

את הניתוח הטרמינולוגי ילווה גם מחקר כמותני הבוחן את מספר ההופעות של מילים ומושגים הקשורים לשיח הסיפוח - מכובסים יותר ומכובסים פחות - בכלי תקשורת שונים. הממצאים שנאספו במסגרת המחקר, ויוצגו לאורך הדוח, תומכים בטענה המרכזית המובאת בו: מדיניות הסיפוח מתווכת לציבור על ידי הפוליטיקה והתקשורת הישראלית בעיקר באמצעות מונחים מכובסים, שמאפשרים את נירמול המדיניות המסוכנת הזו והכשרתה.

הקלות שבה איפשרו המערכת הפוליטית והתקשורת את נירמול מדיניות האפרטהייד, ותרומתם להקטנה, להשכחה ולהגחכה של משמעויותיה, צריכות לעורר דאגה בלב כל מי שעתידה של ישראל חשוב לו. מדינת ישראל עשויה לצאת בקרוב למהלך שיעצב מחדש לא רק את גבולותיה, אלא את עצם מהותה, במהלך שיהיו לו השלכות דרמטיות על זכויות האדם של הפלסטינים כמו על ביטחונה של ישראל, יחסי החוץ שלה, כלכלתה ואופיה החוקתי. לכן, בחרנו בזולת להתמקד דווקא בתהליך הכיבוש של המהלך, מכיוון שלעתים צריך לעצור את מכונת הכביסה כדי שאפשר יהיה להקשיב ולהתחיל לנהל דיון על המציאות עצמה.

סיפוח יוביל בהכרח לכינון משטר אפרטהייד

המונח "אפרטהייד" הוא מונח טעון שבמקרים רבים מעורר התנגדות ותחושות קשות. עם זאת, יהיה זה בלתי אפשרי ואפילו מסוכן לעסוק בנושא הסיפוח ובישיח אודותיו מבלי להשתמש במונח היחיד שמיטיב לתאר באופן המדויק והמקיף ביותר את המציאות שסיפוח כזה ייצור באזור. העניין מקבל משנה חשיבות נוכח העובדה שזווית ההתבוננות שלנו בנושא עוסקת בישיח אודותיו, ועל כן חשוב לנו לקרוא לילד בשמו ולא ליטול חלק במכבסת הסיפוח, אותה מבקש דוח זה להאיר ולבקר. פרק זה יוקדש, אם כן, לסקירת המשמעויות המילוליות, המשפטיות, החוקיות והמשטריות של המונח "אפרטהייד", ובחינתן אל מול מציאות השליטה הישראלית בשטחים הכבושים ובפלסטינים החיים בהם - טרם הסיפוח, במהלכו ולאחריו.

לפי אמנת האפרטהייד ואמנת רומא, המשמשת כמקור הסמכות של בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג, אפרטהייד הוא כשע נגד האנושות. מדובר בכשע משטרי שכדי לבצעו יש לתחזק משטר של דיכוי של קבוצה אחת על ידי קבוצה אחרת, במטרה לשמר את הדיכוי הזה.

לכיבוש הישראלי של השטחים הפלסטינים, שציין בתחילת החודש את שנתו ה-53 וכרוך בהכרח בוטה ומתמשכת של זכויות האדם של הפלסטינים, יש מאפיינים אפרטהידיסטיים מובהקים, וזאת בראש ובראשונה בשל מפעל ההתנחלויות. עצם נוכחותם של המתנחלים בשטחים הכבושים, שהופכת את השיטה הנהוגה בשטחים למה שמכונה Settler Colonialism, מייצרת בגדה המערבית מציאות שבמסגרתה שתי קבוצות אוכלוסיה חיות באותה טריטוריה גיאוגרפית, אך בחלק גדול מהשדות המשפטיים המסדירים את חייהן כפופות כל אחת למערכת חוק שונה: על הפלסטינים - החוק הצבאי, על המתנחלים - החוק הישראלי (שחל עליהם באופן פרסונלי אף על פי שמבחינה גיאוגרפית הם חיים בשטח שנמצא מחוץ למדינת ישראל). המציאות האפרטהידיסטית בשטחים קשורה מאוד גם במעשיה של מדינת ישראל, שנועדו לקבע את המצב הקיים, ובאים לידי ביטוי בין היתר בפיתוח של תשתיות נפרדות, בניית גדר ההפרדה, הפקעת אדמות, דיכוי של הפיתוח הפלסטיני, וכן בצעדים משפטיים.

אם כן, מדוע אנחנו טוענים שדווקא צעדי הסיפוח הקרבים הם שיהפכו את ישראל למדינת אפרטהייד?

היות שההגדרה של משטר אפרטהייד היא הגדרה משפטית, כל עוד ניתן להבחין בין המשטר בתוך מדינת ישראל לבין המשטר בשטחים הכבושים - אז אף על פי שישראל היא האחראית על השטחים והיא זו שמכוננת בהם מציאות שיש בה מאפיינים אפרטהידיסטיים, עדיין אי אפשר להתייחס אליה כאל מדינת אפרטהייד. אך מרגע שעל כל השטח שבין הנהר לים יחול אותו החוק, מרגע שבתי המשפט, המוסדות והפרלמנט הישראליים יורשו לחוקק גם בשטחים הכבושים, וההבחנה בינם לבין ישראל תתבטל - אזי שבכל השטח יחול משטר אחד, וכל עוד תחת אחריות המשטר הזה מתקיימים מאפיינים אפרטהידיסטיים - אזי שמדינת ישראל עצמה תהפוך למשטר אפרטהייד.

האם זה משנה אם נספח מטר רבוע אחד או את הגדה המערבית כולה? האם לכמות יש משמעות?

גם סיפוח של מטר רבוע אחד בלבד כרוך מבחינת מדינת ישראל בויתור על היומרה הדמוקרטית שלה ובהסרת הכוונה עליה היא מצהירה כבר 53 שנה לסיים את הסכסוך, להגיע להסדר מוסכם עם הפלסטינים ולהפסיק לשלוט בהם. סיפוח, גם חלקי ביותר, יעיד על כך שישראל צועדת לקראת קיבוע המדיניות של המשטר האלים, הגזלני והדכאני שלה כלפי הפלסטינים. עם זאת, גם ויתור שכזה על הכוונה והיומרה עדיין לא אומר שמדובר באיחוד משטרים כפי שתואר לעיל, ובמובן הזה לאו דווקא הופך את ישראל למדינת אפרטהייד, אלא משמר אותה כמדינה שמפעילה בשטח כבוש משטר שיש לו מאפיינים אפטהידיסטיים, ובהכרח גם מעמיק אותם.

עם זאת, ככל שמספחים כמות רבה יותר של שטח, מאחדים אותו עם מדינת ישראל ויוצרים מהם משטר אחד, כך יהיה קשה יותר לשטח שיישאר בלתי מסופח לתפקד באופן ריבוני ובר קיימא. במקרה שלנו, היות שמדובר בסיפוח של שטח C, היינו כ-30% מהגדה המערבית, שטחי A ו-B יישארו לכאורה תחת שליטה פלסטינית. אולם שליטה זו תהיה כה מופשטת ממאפיינים ריבוניים, שאזורים אלו יתפקדו כמעין בנטוסטאנים שהם אינם מדינה עצמאית אלא מעין שלטון עצמי מקומי חלש שנשלט על-ידי ישראל.² כמו כן, סיפוח גושי ההתנחלויות, שהוקמו לאורך השנים באופן אסטרטגי כך שיקיפו ו"יחנקו" עד כמה שניתן את ריכוזי האוכלוסייה הפלסטינית בגדה, יהיה כרוך בהכרח בהעמקת הפגיעה, הנישול, והפרת זכויות האדם של הפלסטינים.³ במובן הזה, ככל שהסיפוח יחול על שטח רב יותר, כך נאלץ להודות שיש משטר אחד שחולש גם על ישראל וגם על הגדה, היות שליישות הפלסטינית שתישאר מחוץ לאזור שסופח לישראל לא תהיה יכולת אמיתית להתקיים כגוף ריבוני, עצמאי ומתפקד.

בנוסף, מהתבטאויותיהם של רבים מהעוסקים בדבר, עולה כי הסיפוח אינו מתוכנן להתבצע בבת אחת, אלא להיות מדורג. באופן הזה, מטר רבוע אחד שסופח הוא רק הפתיח לשטחים רבים נוספים שיסופחו והוא מהווה הודאה של ישראל בכוונותיה הכוחניות לספח גם שטחים נוספים באופן חד צדדי בעתיד.

לסיכום, גם מבלי שישראל תעשה צעדים נוספים לסיפוח, באופייה הנוכחי של השליטה הישראלית בשטחים הכבושים יש מאפיינים אפרטהידיסטיים בלתי מבוטלים, ובמובן הזה אין בסכנת הסיפוח המתרגשת עלינו להכשיר ולו במעט את מציאות הכיבוש הקיימת. עם זאת, החלטה לספח כרוכה בהתפשטותה של מדינת ישראל מהכוונה שבה החזיקה עד כה לסיים יום אחד את הכיבוש ולאפשר לעם הפלסטיני לחיות באופן ריבוני ולממש את שאיפותיו הלאומיות, וככל שהשטח המסופח יהיה גדול יותר, כך תלך ותצטמצם האפשרות של מדינה פלסטינית מתפקדת ובת קיימא, לא רק ברמה ההצהרתית, אלא גם בשל המציאות בשטח.

*הפרק נכתב בהנחייתו של עו"ד מיכאל ספרד, המתמחה במשפט בינלאומי של זכויות אדם ובדיני מלחמה.

² בנטוסטאנים הם אזורי המחיה שיועדו עבור אוכלוסיית השחורים משוללי הזכויות בדרום אפריקה של משטר האפרטהייד. מדובר במובלעות "שחורות", מרוחקות, צחיחות ומוזנחות, שבמסגרת מדיניות ההפרדה בין קבוצות הגזע השונות התקיימו במנותק מאזורי המחיה הלבנים, לכאורה כמדינות אוטונומיות ריבוניות אך בפועל תחת תנאי שטח, הפרדה ומגבלות חוקיות שמלכתחילה לא איפשרו להן להתפתח ולהתקיים. למעשה, עצם קיומן של מובלעות "אוטונומיות" אלו הוא שאפשר לשלטון הדרום אפריקאי להימנע ממתן זכויות לשחורים בשטחו, בטענה שהם אזרחי הבנטוסטאנים.

³ הסיפוח ירחיב וינציח את הפגיעה בזכויות הפלסטינים, זיו שטהל, שיחה מקומית, 3.5.20; [שלוש שגיאות נפוצות בקשר לסיפוח](#), עו"ד מיכאל ספרד, הארץ, 1.6.20.

איך לכבס את האפרטהייד שלך ב-7 שלבים פשוטים

שלב ראשון - הסרת כתמים: שימוש במושג "החלת הריבונות"

כבסני השיח מקפידים להשתמש במושג "החלת הריבונות" שמצטייר כבלתי מאיים, במקום לקרוא לילד בשמו - אפרטהייד, וזאת על מנת להסתיר מהתודעה הציבורית בישראל את המשמעויות המסוכנות ומרחיקות הלכת של הסיפוח.

לאורך שנים, פוליטיקאים שרצו לקדם סיפוח שטחים, נהגו לדבר על "החלת הריבונות". ל"ריבונות" מתלוות קונוטציות חיוביות, והמילה מזכירה עצמאות, חופש ובחירה. חשוב מכך - "החלת הריבונות" הוא מושג עמום וסתום יחסית, שרבים לא מבינים את משמעויותיו ומתייחסים אליו כאל שינוי סמנטי זניח, בעוד שלמשמעויותיו המשפטיות והמדיניות יש השלכות חמורות על המציאות. הפער הזה מאפשר ל"החלת ריבונות" להתכרש ולהיתרגם למציאות באופנים שונים, ובלא מעט וריאציות.

המשמעות המילולית של החלת הריבונות בהקשר הנוכחי היא העברת השליטה בשטחים שנכבשו במלחמת 67' מידי של המפקד הצבאי לידיה של מדינת ישראל, והחלת החוק הישראלי גם עליהם ועל התושבים שחיים בהם. עד כה, ב-53 השנים מאז שהכיבוש החל, השטחים והפלסטינים שחיים בהם נתונים תחת שלטון צבאי וכפופים לדיני התפיסה הלוחמתית, שהם דיני הכיבוש במשפט הבינלאומי. בפועל זה אומר שצה"ל הוא מי שמחליף את הריבון באופן זמני בניהול השטח, ובתפקידו זה הוא גם משמש זרוע ביצועית של מדינת ישראל. אם נחיל את הריבונות, משמעות הדבר שמבחינת החוק הישראלי הריבון הרשמי בשטחים הכבושים תהיה מדינת ישראל, וצה"ל יפסיק לשמש כמי שמנהל את השטח המסופח.⁴

עם זאת, ההגדרה היבשה הזו אינה מספרת את הסיפור כולו, ועלול להשתמע ממנה שלהחלת ריבונות עשויות להיות נגזרות חיוביות ושהיא תיצור בין הירדן לים מצב חדש שבו לכולם יש זכויות שוות. אולם החלת הריבונות שהימין הישראלי והממשל האמריקאי מקדמים היא סיפוח חד צדדי של השטח - דהיינו בכוח וללא הסכמה - בניגוד להצהרות ישראל עד כה, בניגוד לעמדת הקהילה הבינלאומית והדין הבינלאומי, ותוך חיסול כל אפשרות לקידום פתרון שתי המדינות. מתוך כל ההצעות, ההתבטאויות, התכניות והתרחישים שעל הפרק עולה כוונה ברורה לקבע ולהנציח את

⁴ ראו [החלת ריבונות באיו"ש - איך, מה ובשביל מה?](#), אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

אי השוויון, להעמיק את הפרת הזכויות ואת גזל האדמות, ולבסס עוד יותר את העלינות הישראלית-יהודית באזור על חשבון זכויות האדם של הפלסטינים והמדינה העתידית שלהם. מובן מאליו שאין גם שום כוונה להעניק זכויות אזרח לפלסטינים בגדה המערבית.

סיפוח לא רק יקבע וינציח את הפרת זכויות האדם הקיימת בשטחים הכבושים, אלא גם יביא לגירוש ועקירה של עשרות קהילות פלסטיניות בשטחי C שישראל מתייחסת לכפריהם כבלתי חוקיים, ועשוי להביא להפקעת אדמות מאסיבית בגדה המערבית.⁵ כל תוכניות הסיפוח מתבססות במידת מה על החלוקה של השטח לפי הסכמי אוסלו, והמשמעות היא שבזמן שאזרחי ישראל החדשה (לצד, אולי, מעט פלסטינים משטחי C שיסופחו) יהנו מזכויות שוות, הפלסטינים יחיו בשטחי A ו-B שיתפקדו כבנטוסטאנים נטולי עצמאות ומשוללי יכולת קיום אוטונומית, שישראל תוכל להמשיך ולנהל בשלט רחוק או על ידי כניסות יזומות לשטחן. בנוסף לכך, מדינת ישראל מתכננת להתחיל להפעיל את החוק הישראלי באופן חד צדדי על טריטוריה שנמצאת מחוץ לתחום השיפוט שלה. סיפוח כזה מנוגד לחוק הבינלאומי בדיוק כמו סיפוח של לונדון או פריז מבלי לשאול את הפריזאים או הלונדונים מה דעתם על העניין.

שימוש במושג "החלת הריבונות" במקום במושג "סיפוח" נועד להסתיר בדיוק את הכתם המוסרי הזה. הוא נועד להעביר את מרכז הכובד של הדיון מעיסוק בפגיעה בפלסטינים ובזכויותיהם אל אזורים שעוסקים יותר בהגשמת השאיפות הלאומיות שלנו כישראלים ומימוש החזון הציוני, ולהישען על הסנטימנט הקולקטיבי שנלווה אליהם, וזאת על מנת לגייס תמיכה ברעיון, או לכל הפחות להפחית את התנגדות אליו.

⁵ הסיפוח ירחיב וינציח את הפגיעה בזכויות הפלסטינים, זיו שטהל, שיחה מקומית, 3.5.20; [שלוש שגיאות נפוצות בקשר לסיפוח](#), עו"ד מיכאל ספרד, הארץ, 1.6.20.

עלייה בשימוש של התקשורת בישראל במושגים שונים בעקבות השקת תוכנית טראמפ: ⁶

מושג	חודש ושנה	מספר הופעות ב-YNET	מספר הופעות באתר ישראל היום	מספר הופעות באתר הארץ	מספר הופעות בממוצע בשלושת כלי התקשורת
"החלת הריבונות"	דצמבר 2019	2	4	2	2.666
	ינואר 2020	101	150	31	94
	עלייה באחוזים	עלייה של 4950%	עלייה של 3650%	עלייה של 1450%	עלייה של 3425%
"סיפוח"	דצמבר 2019	162	136	438	245.333
	ינואר 2020	218	162	616	332
	עלייה באחוזים	עלייה של 34.5%	עלייה של 19%	עלייה של 40.5%	עלייה של 35%
"אפרטהייד"	דצמבר 2019	6	3	140	49.666
	ינואר 2020	7	5	137	49.666
	עלייה באחוזים	עלייה של 17%	עלייה של 67%	ירידה של 2%	ללא כל עלייה

הטבלה שלעיל מציגה את השינוי שחל בשיח סביב פרסום תוכנית טראמפ בסוף חודש ינואר 2020. ניתן לראות כי על אף שהתוכנית עוסקת במובהק בסיפוח ישראלי של חלק מהשטחים הפלסטינים, וכי יישומה יוביל בהכרח לכינון משטר אפרטהייד, הדבר לאו דווקא בא לידי ביטוי בשיח התקשורת-ציבורי בישראל. בין דצמבר 2019 לינואר 2020 הנושא היה אקטואלי מאוד בישראל, ובאופן מתבקש נצפתה עלייה כללית בעיסוק התקשורתי בו. עם זאת, מעניין לראות שבזמן השימוש במושג המכובס "החלת הריבונות" עלה במידה ניכרת מאוד (3425%), השימוש במושג "סיפוח" עלה רק במעט (35%), ובשימוש במושג הטעון אך המדויק ביותר, "אפרטהייד", לא חלה כל עלייה.

⁶ שיטת איסוף הנתונים: הנתונים בדוח נאספו באמצעות ניטור מספר ההופעות של מושגים שונים הנוגעים לשיח הסיפוח באתרי חדשות שונים בכל חודש, החל מינואר 2017 ועד מאי 2020. לצורך איסוף הנתונים בנינו קוד שמציג את התוצאות באמצעות Google's API. המושגים שנוטרו: "סיפוח", "הסיפוח", "החלת ריבונות", "החלת הריבונות", "ריבונות", "אפרטהייד", "עסקת המאה", "דיל המאה". יצירת 'קודי מושג' ברי השוואה: לשם בחינה והצגה של המגמות השונות בשיח, איחדנו את תוצאותיהם של מושגים דומים, ומהם יצרנו את 'קודי מושג' אשר עמדו כאן לבחינה והשוואה: "סיפוח" + "הסיפוח" = קוד "סיפוח"; "החלת ריבונות" + "החלת הריבונות" = קוד "החלת הריבונות"; "עסקת המאה" + "דיל המאה" = קוד "עסקת המאה". כלי התקשורת שנוטרו: אתר הארץ, אתר ישראל היום, Ynet.

שלב שני - שטיפה: התנועה שרעיון הסיפוח עשה מן השוליים אל מרכז השיח

הרעיון לספח את השטחים הכבושים היה עד לא מזמן מנת חלקם של השוליים הפוליטיים הקיצוניים, המשיחיים והמטורלים ביותר. בשנים האחרונות, בעיקר בשל הסתבכותו של נתניהו בפלילים, העניק המרכז-ימין בישראל עוד ועוד חותמות הכשר לשוליים הרעיוניים הללו ולקיצונים המחזיקים בהם, שהביאו אותם אל לב השיח הפוליטי המרכזי וקיבעו אותם כנורמטיביים.

שני הציפצים לעיל של איילת שקד, שנכתבו במרחק של כשלוש שנים זה מזה, מדגימים היטב את המהלך שרעיון הסיפוח עשה מהשוליים אל מרכז השיח, ואת האופן שבו פוליטיקאים בישראל מדברים עליו. בציוץ הראשון, מדצמבר 2016, היא קוראת "להרים את הראש" ו"לדבר על סיפוח". שלוש שנים מאוחר יותר, ובסמוך להשקת תוכנית טראמפ, שקד כבר לא קוראת לדבר, אלא לבצע, ומתייחסת ישירות אל שינוי השיח שחל סביב הנושא: "כשבנט ואני דיברנו על ריבונות ביוש חשבו שאנחנו הזויים. עברו 7 שנים והגענו לרגע הזה". התהליך הזה הושפע אמנם משינויים פוליטיים וגיאו-פוליטיים, אולם הוא גם הוכוון, עוצב ותוכנן על ידי גורמים בימין.

בראשית העשור הנוכחי, כשהעיסוק ברעיונות של סיפוח רק החל להופיע בשיח הציבורי, הוא היה שמור בעיקר לימין הקיצוני ולימין המשיחי-מתנחלי. בשנת 2012, זמן קצר לאחר שפרש מתפקיד מנכ"ל מועצת יש"ע, יזם נפתלי בנט תוכנית לסיפוח שטחי סי וגושי ההתנחלויות.⁷ שנתיים מאוחר יותר, כשכיהן כשר הכלכלה כיו"ר מפלגת הבית היהודי, הציע תכנית ל"סיפוח גושי ההתנחלויות",⁸ ואף פרסם בניו יורק טיימס מאמר המפרט את עיקריה.⁹ בשנת 2013 התבטאו בנושא גם ח"כ ציפי חוטובלי, אז סגנית שר התחבורה,¹⁰ וגם מירי רגב שהייתה ראש השדולה להחלת החוק הישראלי ביהודה ושומרון,¹¹ הרבה לפני שביססו את מעמדן כבכירות בממשלה. ב-2017 גם יו"ר שדולת ארץ ישראל וח"כ מטעם הבית היהודי, בצלאל סמוטריץ', העלה הצעת חוק להחלת הריבונות¹² ופרסם את "תוכנית ההכרעה".¹³

⁷ יוזמת בנט: סיפוח 60% מהשטח, 2% מהפלסטינים, מורן אזולאי, YNET, 23.2.12.
⁸ בנט קורא לנתניהו לספח גושי התנחלויות: "נציע לפלסטינים אזרחות מלאה", ברק רביד, הארץ, 9.4.14.
⁹ [For Israel, Two-State Is No Solution](#), Naftali Bennett, The New York Times, 5.11.14.
¹⁰ חוטובלי: להעניק אזרחות לערביי יו"ש, תומר ניר, אתר סרוגים, 20.6.13.
¹¹ מירי רגב נגד הביקורת: אני לא קיצונית, ואין לי עור של פיל, יעקב בן און, מעריב סופהשבוע, 23.7.13.
¹² החוק לסיפוח מעלה אדומים - לדיון בוועדת השרים לחקיקה, מתי טוכפלד, ישראל היום, 14.3.17.
¹³ תוכנית ההכרעה: המפתח לשלום נמצא בימין, בצלאל סמוטריץ', השילוח.

מאז ועד היום עבר מושג הסיפוח תהליך מהיר וקיצוני של נירמול והטמעה בשיח המיינסטרימי בישראל, ראשית בקרב מספר הולך וגדל של סיעות בכנסת, ובהמשך גם בתקשורת ובשיח הציבורי. לשם המחשה, בתגובה להצעה של בנט בשנת 2014 אמרה שרת המשפטים דאז, ציפי לבני: "הם מציעים את ההצעות הלא-מציאותיות האלה כי הם יודעים שמישהו יוציא להם את הערמונים מהאש".¹⁴ באופן דומה, כשסמוטריץ' ביקש להעביר את החוק הנ"ל, הוא נתקל בהתנגדות מצד יו"ר הקואליציה, ח"כ דוד ביטן, שביקש ממנו שלא להעלות את הצעת החוק.¹⁵ אולם בניגוד לקולות כזה של לבני, ההולכים ומתמעטים, נדמה שביטן ודומיו לא רק התרגלו בשנים האחרונות לרעיון סיפוח השטחים ולשפה המיוחדת שנבנתה עבורו, אלא גם אימצו אותו לחלוטין ופועלים לקידומו.

תנועה זו של התמרכזות רעיון הסיפוח באה לידי ביטוי בשני תהליכים מקבילים אך בלתי ניתנים להפרדה. הראשון קשור בשיח עצמו, שבעבר התאפיין בניסיון להלבין ולכבס מושגים מסוימים שנתפסו כבלתי דמוקרטיים או לא מוסריים, והיום במידה רבה כבר מופשט מן היומרה הזו ומדובר באופן ישיר וללא בושה או התנצלות. התהליך השני קשור בשחקנים הפוליטיים שנוטלים בו חלק: אם בעבר סיפוח נחשב לרעיון קיצוני ואלים השמור לאלו המזוהים עם משיחיות וקיקיוניות, דוגמת בנט בגרסתו המוקדמת והפחות-ממלכתית, סמוטריץ' ומפלגות המתנחלים המוקצות יחסית, הרי שהיום נדמה שרעיונות אלו נשמעים לא רק מכיוון מפלגת הימין השלטת - הליכוד,¹⁶ אלא גם ממפלגות ופוליטיקאים המזוהים כמרכז, ובראשם בני גנץ.

¹⁴ ציפי לבני: [בנט מוביל לקץ הציונות](#), ערוץ 7, 22.5.14.

¹⁵ [החוק לסיפוח מעלה אדומים - לדיון בוועדת השרים לחקיקה](#), מתי טוכפלד, ישראל היום, 14.3.17.

¹⁶ [מרכז הליכוד הצביע בעד סיפוח יו"ש: "להסיר כל סימן שאלה על ההתיישבות"](#), Ynet, דצמבר 2017.

שלב שלישי - הפרדת צבעים: בין סיפוח מלא לסיפוח חלקי

כבסני שיח הסיפוח פועלים להדגשת היותו סיפוח חלקי ולא מלא, ומקפידים לשים במרכז התמונה את האזורים המיועדים להסתפח בשלב זה - בקעת הירדן, גושי ההתנחלויות ושטחי C. זאת מכיוון שהם מזהים את הכתם העיוור שקיים בתודעה של ישראלים רבים, לפיו יש הבדל מכריע בין סיפוח מלא של השטחים הכבושים לבין סיפוח חלקי, שיהיה כרוך במתן אזרחות למספר יחסית זניח של פלסטינים. תפיסה ציבורית זו נשענת על היכרות מוגבלת עם תוכניות הסיפוח אשר עומדות כעת על הפרק, ועל הבנה לוקה בחסר של המשמעויות מרחיקות הלכת של סיפוח - חלקי או מלא. כבסני השיח יודעים זאת ועושים בכך שימוש.

אם בשלב הראשון מנגנון הכיבוש של הסיפוח נעשה באמצעות הקפדה על שימוש במושג "החלת הריבונות", הרי שבשלבים הבאים פעולת הכיבוש עלתה רמה, וחלק גדול מהמאמץ הוקדש לניסיון לרוקן מתוכן את מושג הסיפוח עצמו, ולטעון אותו מחדש במשמעות רכה, מתונה ונסבלת יותר.

אחת השיטות המרכזיות שבהן זה נעשה היא הדגשה מתמדת של ההבדל שלכאורה קיים בין סיפוח מלא לסיפוח חלקי. עבור רבים, המחשבה על סיפוח מלא של הגדה המערבית מזוהה לא רק עם עוול עצום כלפי הפלסטינים אלא גם עם ביטול אופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל. סיפוח חלקי, לעומת זאת, מחליק טוב יותר בגרון. במסגרת התנועה של שיח הסיפוח מהשוליים אל הזרם המרכזי, נשמעים יותר ויותר קולות בפוליטיקה ובתקשורת הישראלית - חלק ניכר מהם מאנשי שמאל-מרכז - שגורסים כי כל עוד מדובר בסיפוח חלקי של גושי התנחלויות או של בקעת הירדן - המשמעויות אינן הרסניות.

אך בכל אספקט בעל חשיבות, אין כל הבדל בין סיפוח מלא לבין סיפוח חלקי, וזאת ממספר סיבות:
1. מהותית וחקיקתית:

בין אם התוכנית לספח נוגעת לכלל הגדה המערבית ובין אם רק לחלקים מסוימים ממנה, מבחינה מהותית מדובר באקט זהה. עיגון סיפוח בחקיקה ייצר ברמה המשטרית, החקיקתית והמהותית משטר אפרטהייד.¹⁷

¹⁷ הרחבה בנושא ניתן למצוא בפרק "סיפוח יוביל בהכרח לכינון משטר אפרטהייד" בדוח זה.

2. היתכנותה של מדינה פלסטינית:

כל תוכניות הסיפוח שהוצעו עד כה, ובראש ובראשונה תוכנית טראמפ, עסקו בסיפוח חלקי. ואולם, מבט חטוף בחלוקה הגיאוגרפית המוצעת בתכניות הללו בין האזורים שיסופחו לבין אלו שלא, חושף את הפגיעה הקשה ברצף הטריטוריאלי של המדינה הפלסטינית ומבהיר באחת את אי ההיתכנות שלה. אכן, מרבית הצעות הסיפוח מבחינות בין שטחי C שיסופחו לבין שטחי B-1 A שיישאר ברישות הפלסטינית, אך אין להתעלם מהעובדה שאותם אזורים פלסטיניים בשטחי B-1 A יתפקדו כמעין מובלעות, בנטוסטאנים, שלא יהיו תחת אחריותה של ישראל, אך גם לא יוכלו להפוך ליחידה מדינית אחת מתפקדת בשל מגבלות תנועה, נוכחות מתנחלים, איסורים ביטחוניים ועוד. מעבר לכך, תכנית טראמפ מעבירה את השליטה על כניסה ויציאה מה"מדינה" הפלסטינית לידי ישראל ואוסרת על ה"מדינה" הפלסטינית לחתום על הסכמים ואמנות מסוגים מסוימים. אפילו סמכויות התכנון והבנייה מוגבלות באזורים שעל הגבול עם ישראל בווטו ישראלי.

3. ביטחון:

בשל הפגיעה החמורה בהיתכנות של מדינה פלסטינית עתידית, והיות שגם סיפוח חלקי יהיה כרוך בהעמקת נישול הפלסטינים וגזל הזכויות שלהם, יש כל סיבה לצפות שגם סיפוח חלקי שכזה עשוי לעורר תגובה פלסטינית חריפה. ראשי מערכת הביטחון הזהירו לא אחת שסיפוח עלול להצית הסלמה בגדה, ולכך למעשה המערכת מתכוננת כעת. במובן זה, החשש מפרוץ אינתיפאדה שלישית, מאלימות, מהפגנות ומתסיסה תקף בין אם נספח את הגדה המערבית כולה או רק את "גושי ההתנחלויות". וכפי שברור לכל מי שעייין במפות של השטחים שאמורים להיות מסופחים, הסיפוח החלקי יצור גבול מתפתל וארוך מאוד בין ישראל לבין הבנטוסטאנים המיועדים לפלסטינים, מה שיגדיל דרמטית את אזורי החיכוך בין ישראל לבינם.

4. יחסינו עם ירדן והיציבות האזורית:

אחד האזורים המיועדים לסיפוח - גם במקרה של סיפוח מצומצם וחלקי ביותר - הוא בקעת הירדן. היות שבקעת הירדן היא השטח אליו מיועדים בבוא העת לעבור פליטים פלסטינים רבים מירדן, ובשל אופיו החד צדדי של האקט הישראלי, הוא יעורר התנגדות חריפה מכיוון ירדן. עבדאללה מלך ירדן כבר אמר שסיפוח יוביל להתנגשות גדולה עם הממלכה,¹⁸ ומומחים הזהירו שסיפוח הבקעה עלול לערער גם את יציבות האזור כולו.

5. הקהילה הבינלאומית ומעמדה של ישראל בעולם:

החוק הבינלאומי אוסר מפורשות על סיפוח חד-צדדי של שטח כבוש, בין אם מדובר בשטחי אדמה נרחבים או במטר רבוע אחד. בהתאם לכך, חלק גדול ממדינות אירופה כבר הצהירו שסיפוח כזה עלול לגרור סנקציות ותשלומי מחיר כבדים,¹⁹ והביעו התנגדות חריפה למהלך.

כבסני השיח מבקשים להעלים מעינינו את המשמעות האמיתית של סיפוח, אך עלינו להתעקש לקרוא לילד בשמו: סיפוח הוא אקט תוקפני של תפיסת שטח באופן חד צדדי, ועיגונו בחקיקה משמעותו ביסוס אפליה משטרית וכינון שלטון אפרטהייד שיחליף את הדמוקרטיה הישראלית, החלשה בלאו הכי.

¹⁸ המלך עבדאללה: אם הסיפוח ייצא לפועל, זה יוביל להתנגשות גדולה עם ירדן, ג'קי חורי ואמיר תיבון, הארץ, 15.5.20.

¹⁹ תגובות מאירופה לכוונות הסיפוח של ישראל מאת מאיה שיאון צדקיהו, מכון מיתווים, מאי 2020; וגרמניה והרשות הפלסטינית בהודעה משותפת: סיפוח יכר את החוק הבינלאומי, נעה לנדאו, אתר הארץ, 20.5.20; האיחוד האירופי דן בקידום סנקציות נגד סיפוח ישראלי - גם ללא קונצנזוס בין החברות, נעה לנדאו, הארץ, 15.5.20.

שלב רביעי - השרייה: תהליך ההתרגלות של הציבור הישראלי לסיפוח

כבסני השיח פועלים זה שנים באופן עקבי וסדור להורדת הסטנדרטים הציבוריים בכל הנוגע לממשל תקין, הנהגה ראויה, ציות לחוק ושמירה על מנגנוני הדמוקרטיה, וכעת עושים שימוש באותו מנגנון של שחיקה גם כדי להרגיל את הציבור הישראלי לסיפוח ולגרום לו לקבל אותו בשוויון נפש יחסי. כיבוס שיח הסיפוח מתאפשר בין היתר גם הודות לכיבוס שיח הכיבוס שמתרחש כבר 53 שנה, המרחיק מן התודעה הציבורית בישראל את עוולותיו ואת הפגיעה המתמשכת בפלסטינים, ולצד התנועה הכללית של הקשת הפוליטית כולה לכיוון ימין - כבסני השיח נהנים מאדישות ציבורית מוגברת שתורמת לתהליך הנירמול של הסיפוח.

בכדי לעמוד על תהליך ההתמרכזות והנירמול של רעיונות שהיו משויכים עד לא מזמן רק לקצוות הקיצוניים ביותר של הקשת הפוליטית, יש להתבונן לא רק בפעולותיהם של המוסרים, אלא גם בתהליך שעוברים מקבלי המסר. על האדישות היחסית שמאפיינת את הציבור הישראלי בכל הנוגע לסיפוח הקרב ובא יש להתבונן בקונסטלציה של המציאות הפוליטית בישראל בכללותה, ולקחת בחשבון את אופי השיח הפוליטי, שבאופן דיאלקטי מתגבש לאורה אך בה בעת גם מעצב אותה.

להלן שלושה מרכיבים ששיחקו, ועודם משחקים, תפקיד מכריע בעיצוב תהליך ההתרגלות של הציבור הישראלי למציאות הפוליטית הנוכחית, ובאופן ספציפי לסיפוח:

1. שחיקה כללית בכל הקשור לקריטריונים של ממשל תקין וציות של נבחר ציבור לחוק:

נדמה שהודות לעלייה ברמת השחיתות והעבריינות בקרב פוליטיקאים בישראל בשנים האחרונות, הציבור הישראלי למד לספוג יותר ויותר דברים שבעבר לא היו עוברים בשתיקה. קיים פער ניכר בין תגובתם החריפה של מנהיגי עבר שנתפסו בהתנהלות בלתי ראויה (למשל בפרשת חשבון הדולרים), לבין הקלות הבלתי נתפסת שבה פוליטיקאים בני ימינו מבטלים את חשיבותן של פרשות מסוג זה. בשנים האחרונות ניתן למצוא במשכן הכנסת ובממשלה מספר חסר תקדים של עבריינים מורשעים, מואשמים בפלילים ומעורבים בפרשיות בלתי הולמות, שמסרבים לשלם מחיר פוליטי, ציבורי או כלילי בגין מעשיהם.

גם בכל הקשור לפרשות השחיתות השונות בהן מעורב נתניהו, קשה להתעלם מכך שהציבור עבר תהליך איטי של הסתגלות. נדמה שאת ההחלטות והצעדים שננקטים על ידי נתניהו ואנשיו בימינו, ועוברים יחסית בשקט, לא היינו מקבלים כחברה לפני חמש שנים, ובוודאי לא לפני עשור. נתניהו ושותפיו עוסקים כבר שנים בהנמכת הציפיות והורדת הסטנדרטים של ממשל תקין והולם, ולאט ובטוח מרגילים את הציבור בישראל לקבל בשוויון נפש יחסי מעשים שלפני שנים ספורות היו נתפסים כמופרעים ובלתי מקבלים על הדעת.

באופן דומה, הציבור בישראל התרגל גם לפגיעה הולכת וגוברת במנגנוני הדמוקרטיה בישראל. אם לפני שנים לא רבות התבטאויות גסות נגד מוסדות הדמוקרטיה (למשל מוטי יוגב שקרא לעלות על בג"ץ עם D9) עוררו תדהמה וסלידה, נדמה שבימים אלו דרוש הרבה כדי להרעיד את אמות הסיפים של התקשורת והציבור בישראל, ונוצר מעגל קסמים - ככל שהשחיקה של הסטנדרטים לממשל תקין ולהתנהלות דמוקרטית גוברת, כך מתאפשרים יותר ויותר צעדים אנטי דמוקרטיים, שמגבירים את השחיקה, וכן הלאה.

2. תנועה לכיוון הימין בכוליטיקה הישראלית:

"המירוץ לסיפוח" של המועמדים המובילים לראשות הממשלה מצטרף למגמה ברורה של סחף ימינה של כל המערכת הפוליטית בשני העשורים האחרונים. עמדות שבעבר נחשבו עמדות מרכז מתונות ונורמטיביות הפכו למזוהות עם השמאל, וכך גם אלו המחזיקים בהן (דוגמה מתבקשת היא פתרון שתי המדינות וחתירה להסדר עם הפלסטינים). במקביל, ובקשר ישיר לאישומים נגד נתניהו, לנסיגותיו לחמוק מהם, ולמשחקים הקואליציוניים שהוא עושה לצורך כך - גם אותם שוליים ימניים קיצוניים הפכו עם הזמן ממוקצים מחמת מיאוס לשחקנים פוליטיים מרכזיים ובעלי כוח והשפעה. נפתלי בנט ובצלאל סמוטריץ', שעשו את דרכם מן השוליים הפוליטיים אל הקבינט ואל ראשות כמה מהמשרדים הבכירים בממשלה, הם רק שניים מתוך רבים שהכשרתם נירמלה גם את השיח שהם מייצגים, קיצוני ומופרע ככל שיהיה. הדוגמה המובהקת ביותר לכך היא, כמובן, הלגיטימציה שהעניק נתניהו לכהניסטים ודחיפתו לאחד בינם לבין מפלגות הציונות הדתית, שכמעט וצלחה.²⁰

3. נרמול הכיבוש וההתרגלות אליו בקרב החברה הישראלית:

המרכיב האחרון בתהליך השחיקה והנרמול של שיח הסיפוח, אך כנראה החשוב ביותר, הוא 53 שנות כיבוש. אין זה סוד שהשליטה הישראלית הצבאית על הפלסטינים הלכה והשתכללה עם השנים עד שהפכה כמעט בלתי נראית עבור רבים מאזרחי ישראל, והפלסטינים הפכו לבלתי אנושיים ושקופים. מדובר בשחיקה מתמשכת של הסרגל המוסרי וחוש הביקורת האישי והציבורי, וכן באובדן איטי וסמוי של היכרות אמיתית עם המציאות בשטח.

במאמרו, "אוצר הלשון והשיח של שטחי 1967",²¹ מתייחס נדיר צור לחשיבותה של השפה בעיצוב הלך הרוח הקולקטיבי ותפיסת המציאות המשותפת: "מסרים הזורמים ברשתות תקשורת חברתיות ופוליטיות, מתחרים זה בזה על לבו של הרוב, מגייסים אותו ומניעים אותו להעדיף עמדות ודעות מסוימות על פני אחרות ולנהות אחר משמיעיהן. [...] בתחרויות הבלתי פוסקות על עיצוב המציאות, על פירושה ועל הענקת משמעות לרכיביה השונים, בהן נוטלים חלק סוכני השפעה חברתיים ופוליטיים, הלשון תופסת מקום מרכזי". בבסיס מאמרו של צור ניצבת ההשערה כי "ככל שנוקף הזמן מאז מלחמת ששת הימים, כך הלשון המתקשרת לשטחים לובשת צורה ופושטת אחרת, בהתאם לנסיבות ביטחוניות, מדיניות בין-לאומיות, פוליטיות-פנימיות, חברתיות-כלכליות וכמובן, אידיאולוגיות-דתיות". ביחס לשיח אודות הכיבוש בישראל, הוא כותב כך: "דומה כי גם לאחר יותר מארבעים שנה, מה שנוהגים בו כבשטח כבוש, מה שנראה כשטח כיבוש ומתוכו גם בוקעים קולות המזוהים עם שטחי כיבוש, לא תמיד מכונה כך ומטעמים אידיאולוגיים, פוליטיים, ביטחוניים, חברתיים, או דתיים, הוא זוכה לשמות ולכינויים שונים, אשר לבשו ופשטו משמעות לאורך השנים".

²⁰ מאמצי איחוד הימין: נתניהו נפגש אתמול עם סמוטריץ' פעמיים, ישראל היום, 8.1.20.

²¹ "אוצר הלשון והשיח של שטחי 1967", נדיר צור. בתוך: השפעת הכיבוש על החברה הישראלית, עורכים: דניאל בר טל ויצחק שניל, ירושלים,

2013.

בנוסף לשחיקה והנירמול של שיח הכיבוש, לאורך 53 השנים הללו ישראל נקטה במגוון צעדים לסיפוח דה-פקטו, בין היתר באמצעות התנחלויות ומאחזים, גדר ההפרדה, הגבלות תנועה, שטחי אש ועוד. צעדים אלו הכשירו לא רק את הלבבות אלא גם את הקרקע, ויצרו בידועין ובמכוון מציאות בשטח שבבוא העת לא ניתן יהיה להתעלם ממנה.

מדיניות הכיבוש המתמשכת ותוצאותיה, לצד המרכיבים הנוספים שהוזכרו לעיל, יצרו את המציאות הנוכחית בה רעיון עיוועים מסוכן ובלתי מוסרי כמו סיפוח נכנס אל לב השיח הפוליטי-תקשורתית-ציבורי בישראל והתמצב כיותר סביר ונורמלי.

שלב חמישי - הלבנה: כשהתקשורת מאמצת ומהדהדת את שיח הסיפוח המכובס של הימין

בבואם לדווח על נושא הסיפוח, רוב רובם של נשות ואנשי התקשורת בישראל מאמצים את השיח המכובס של הימין, ובמקום לאתגר אותו ולחשוף את מרכיביו השקריים והמכסים, מהדהדים אותו באופן שמקנה לו לגיטימציה. כך הופכת התקשורת עצמה לחלק מהמכבסה, ומייצרת מצג שווא במסגרתו הסיפוח אכן נמצא על סדר היום הציבורי, שעה שהוא נדון באמצעות טרמינולוגיה ומסגור שמנרמלים ומכשירים אותו ואת אדריכליו.

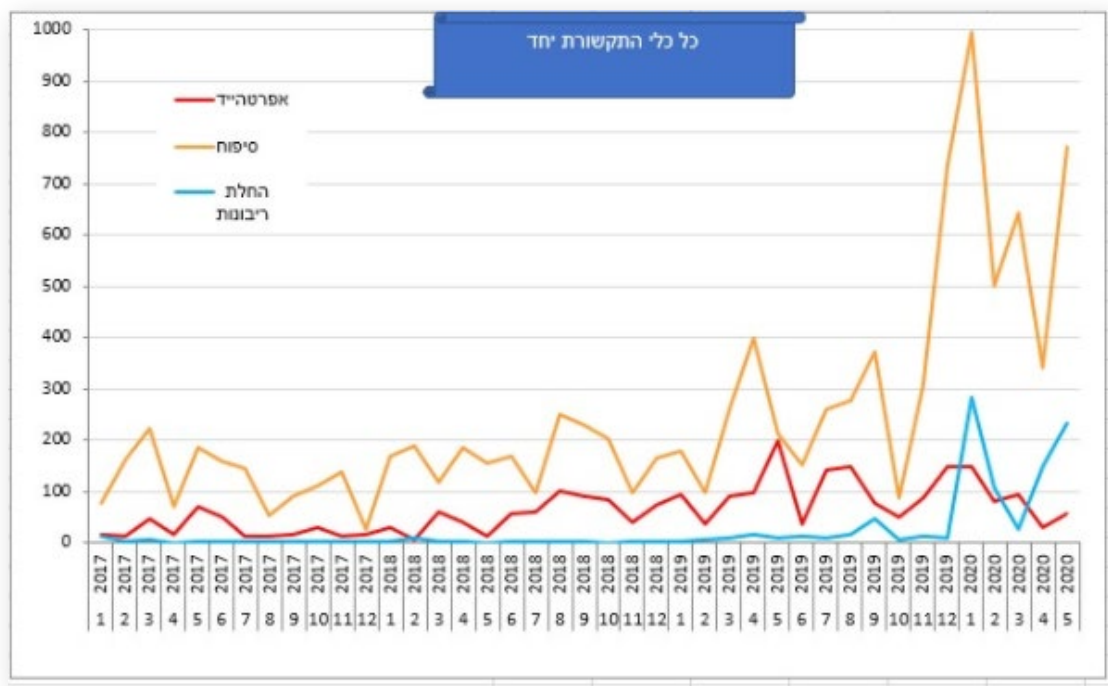

כוחה של התקשורת הוא בין היתר בכך שהיא לא רק מייצגת מציאות, אלא גם מייצרת אותה בעצמה באמצעות קביעה של סדר יום, מיסגור, וכמובן - עיצוב שפה. בדומה לציבור הישראלי, גם התקשורת הממוסדת בישראל עברה עם השנים תהליך של הסתגלות והתרגלות לשיח המכובס של הימין. כתוצאה מכך, היא אימצה את השיח המטעה, הדהדה ונירמלה אותו, ובכך החלה לקחת חלק פעיל בתהליך כיבוסו.

בשלב הראשון, כשיח הסיפוח כובס באמצעות מושג "החלת הריבונות", ניכר היה שגם רוב גורמי המדיה המוסדיים מעדיפים להשתמש במונח הזה במקום לקרוא לילד בשמו. זאת אף על פי שברור היה ש"החלת ריבונות" הוא מושג מכובס שתפקידו "לנקות" את המשמעויות של סיפוח חד צדדי שלא רק שלא יסייע לפתרון האפליה ואי השוויון הקיימים, אלא יעמיק אותם. אולם גם בהמשך, כשסביב שיח הסיפוח כבר החל להיעשות שימוש במילה עצמה, ועיקר המאמצים של כבסני השיח הוקדש להפרדה שלה ממשמעויותיה והשלכותיה - נדמה שגם בעולם התקשורת כמעט ולא נעשה ניסיון לפרק את מושג הסיפוח לגורמים ולעמוד על כלל משמעויותיו.

יותר מכל, בולטת בשיח התקשורתי נוכחותה הדלה של המילה "אפרטהייד", שכאמור מיטיבה לתאר את משמעויות והשלכות הסיפוח באופן המדויק והמהימן ביותר. הגרף הבא מציג את מספר הפעמים שכל אחד משלושת המושגים "החלת ריבונות", "סיפוח" ו"אפרטהייד" הופיע בתקשורת (סכום כל ההופעות באתר הארץ, באתר ישראל היום, וב-Ynet) בכל חודש, החל מינואר 2017 ועד מאי 2020.

גרף מס' 1 - מספר ההופעות של מושגים שונים בתקשורת: ²²

בגרף לעיל ניתן לראות שהשימוש במושג המכובס "החלת הריבונות" החל לגבור פחות או יותר סביב ההיערכות לקראת פרסום תוכנית טראמפ במהלך שנת 2019. משמעות הדבר היא שככל שההתקדמות לקראת סיפוח הלכה והפכה מהירה וממשית יותר - כך גבר הצורך בשימוש במושגים מכובסים שיעזרו לו להחליק בגרון.

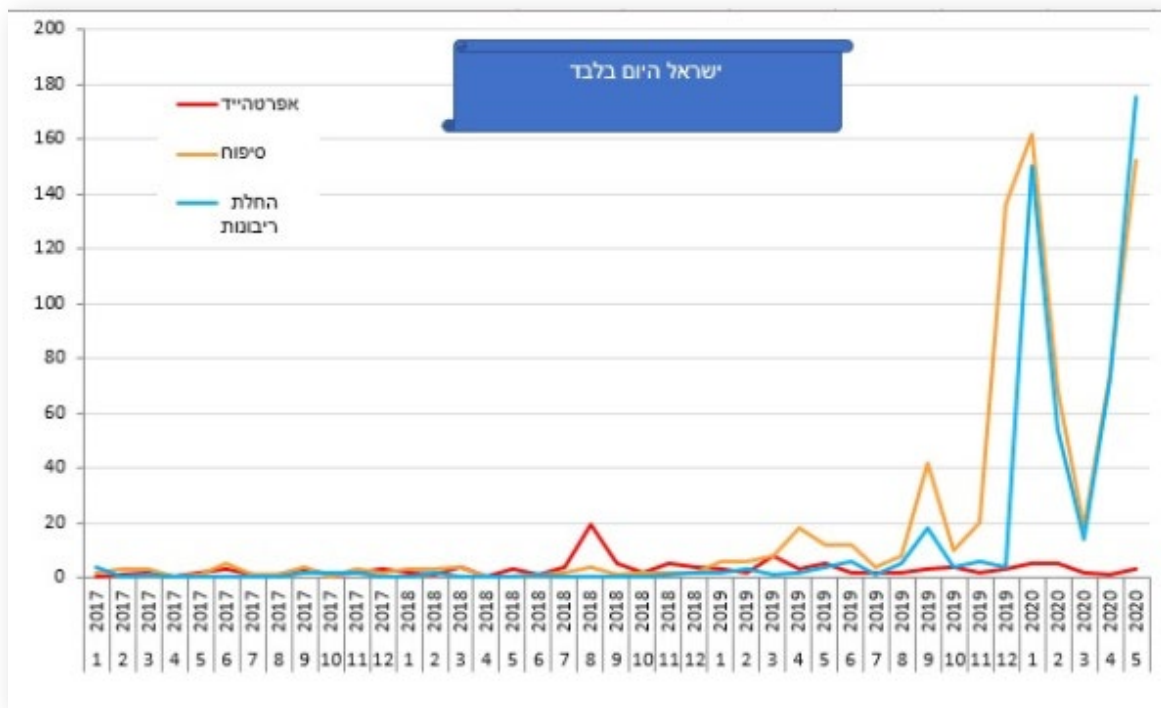
ניתן גם לראות שעם פרסומה הרשמי של התוכנית בינואר 2020, שהיה כרוך גם בביקורים רשמיים של נתניהו וגנץ בבית הלבן לשם הפגנת תמיכתם בתוכנית, השימוש במושג המכובס "החלת הריבונות" עלה לראשונה על השימוש במושג הלא מכובס, "אפרטהייד", ולא בכדי. ככל שתוכניות הסיפוח הפכו ליותר ויותר קונקרטיות עם פרסום תוכנית טראמפ, כך גבר הצורך של כבסני השיח להציגן באור חיובי ומגייס. "החלת ריבונות" התאים בדיוק למשימה.

עוד ניתן לראות בגרף שעם פרסום תוכנית טראמפ בינואר 2020 חלה עלייה דרמטית בכמות האזכורים של המילים "סיפוח" ו"החלת ריבונות", וזאת בניגוד למילה "אפרטהייד" שהשימוש בה נותר פחות או יותר כשהיה, אף על פי שהנושא עמד בראש סדר היום הציבורי-פוליטי-תקשורתי.

ניתן גם להבחין בכך שממועד פרסום התוכנית ועד מאי 2020 השימוש במילה "אפרטהייד" היה מצוי במגמת ירידה, שהגיעה לשיאה בחודשים אפריל-מאי 2020 סביב החתימה על ההסכם הקואליציוני וסגירת ממשלת האחדות של הליכוד וכחול לבן.

²² כלי התקשורת שנוטרו: אתר הארץ, אתר ישראל היום, Ynet.

גרף מס' 2 - מספר הופעות מושגים שונים באתר ישראל היום

הגרף לעיל מציג את מספר האזכורים החודשי של כל אחד מהמושגים, אך הפעם בהתבוננות על אתר עיתון ישראל היום בלבד, שמתאפיין בהטייה ברורה ימינה.

ניתן לראות כי אותן המגמות שאפיינו את הגרף הקודם, שסקר את שלושת כלי התקשורת ביחד, מופיעות גם בגרף הנוכחי, רק ביתר שאת: ניכר כי בישראל היום השימוש במילה "אפרטהייד" נותר כמעט אפסי גם נוכח התרחשויות אקטואליות דוגמת השקת תוכנית טראמפ או החתימה על ההסכם הקואליציוני שהעלו את סכנת האפרטהייד לסדר היום.

עוד ניתן לראות כי בישראל היום, השימוש במושג המכובס ביותר לתיאור פעולת הסיפוח, "החלת הריבונות", הוא גבוה במיוחד ודומה במדדיו לשימוש במושג "סיפוח" (הנאמן למציאות מעט יותר אף על פי שגם ממנו נעדרת סכנת האפרטהייד).

יותר מזה, אפשר להבחין שככל שמתקדם המו"מ הקואליציוני שכלל גם את צעדי הסיפוח, כך השימוש ב"החלת ריבונות" אף גובר על השימוש ב"סיפוח" והופך למושג המרכזי בו ישראל היום משתמש לסיקור המציאות הפוליטית, באופן שמעיד על היקף פעולת הכיבוש שמתבצעת על ידי השופר של נתניהו.

אם כן, בעוד שהדיון התקשורתי עוסק בקשיים הביטחוניים והדיפלומטיים שהסיפוח מציב, הוא כמעט שאינו נוגע במשמעויות העמוקות שלו בנוגע לאופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל, ובעוד שלא נדיר למצוא דיווחים על ההתנגדות הבינלאומית לסיפוח, קשה הרבה יותר למצוא דיון על המניעים והסיבות להתנגדות הזו. גם היום, לאחר הקמת הממשלה ולקראת המועד המתוכנן לתחילת יישום הסיפוח, לא מספיק נשות ואנשי תקשורת בישראל המדווחים על הנושא עוצרים להתעכב על מופרכותו ומופרעותו של הרעיון ומזכירים לציבור את האמת הפשוטה והמסוכנת: סיפוח משמעותו אפרטהייד.

שלב שישי - הרתחה: תפקיד הממשל האמריקאי בראשות דונלד טראמפ בקידום הסיכוח

אחד מכבסני שיח הסיכוח הגדולים ביותר הוא דונלד טראמפ. לנשיא ארה"ב ולממשל בראשותו יש תפקיד מכריע לא רק בהעלאת הסיכוח לסדר היום, אלא בעיקר במסגור הצעד התוקפני, הנצי והמסוכן הזה כהליכה לקראת פתרון של שלום אשר ייטיב עם כל הצדדים. תוכנית טראמפ היא אמנם תוצר של לובי מתנחלי אינטנסיבי וארוך שנים, אולם אדריכליה הם אלו שהפכו את רעיון הסיכוח לקונקרטי, מייד, ממשי ובעיקר מנורמל.

אחד הגורמים שהכשיר את הסיכוח יותר מכל הוא השינוי הקיצוני בעמדת ההנהגה האמריקאית עם היבחרו של דונלד טראמפ. בשנים האחרונות נקט ממשל טראמפ במספר צעדים שמבהירים מעל לכל ספק היכן הוא עומד בכל הנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני ולכיבוש: העברת שגרירות ארה"ב לירושלים, הכרה בסיכוח רמת הגולן, הפסקת המימון של אונר"א, סגירת השגרירות הפלסטינית בווינגטון, ויותר מכל – הכשרת סיכוח חלקים מהגדה המערבית תחת הכותרת "תוכנית השלום". כל הצעדים הללו הם תוצר של לובי מתנחלי אינטנסיבי וארוך שנים, ושל שיתופי פעולה פוליטיים מרחיקי לכת בין נציגי הימין הקיצוני בישראל לבין גורמים "פרו-ישראלים" מממשל טראמפ שמונו לעסוק בנושא, וביניהם השגריר פרידמן, ג'ארד קושנר ועוד.²³ וכך, לובי ימני פעל במשך שנים כדי להשיג לגיטימציה אמריקאית לסיכוח השטחים, שהעניקה בתורה לגיטימציה לרעיון בישראל עצמה, בדומה לאופן שבו האינטרסים הפוליטיים המידיים של נתניהו העלו את רעיון הסיכוח לקדמת הבמה וסייעו להכשירו בדעת הקהל.

אך עליית הימין הקיצוני אינה תופעה השמורה לארה"ב בלבד, ונדמה שאת רוחות הלאומנות, את התפרקות הערכים הדמוקרטיים ואת הקצנת הגזענות ניתן לזהות בשנים האחרונות בכל רחבי העולם, ובפרט באירופה. גם לתנועה הגלובלית הזו יש השפעה ישירה על שחיקת השיח בישראל ועל ההגדרות הנורמטיביות של ממשל תקין, מערכת דמוקרטית ושמירה ראויה על זכויות אדם. לקשרים של נתניהו וממשלת הימין הסמי-דמוקרטית שלו עם מנהיגיהן של כמה ממדינות אירופה - שגם אופיין הדמוקרטי הולך ונשחק - יש תפקיד חשוב. נדמה שעל בסיס האינטרסים המשותפים, הריכוזיות והשאיפה לצבור כוח בלתי מוגבל, נתניהו גם דאג שבקרוב מדינות האיחוד האירופי יהיו מי שיוודאו שישראל לא תשלם מחירים גבוהים מדי על מעשיה.

²³ "לא הגיוני שישראל תוותר על חברון ובית אל, בדיוק כפי שארה"ב לא תוותר על פסל החירות", אריאל כהנא, ישראל היום, 7.5.20

שלב שביעי - סחיטה: המשבר הפוליטי בישראל והיעדר אלטרנטיבה לנתניהו

ההישג של כבסני הסיפוח הגיע לשיאו בחתימה על ההסכם הקואליציוני בין הליכוד לכחול לבן. לאורך שלוש מערכות הבחירות, לא רק שלא הוצגה אלטרנטיבה שלטונית אמיתית, גם לא הוצעה חלופה אידיאולוגית לפתרונות של הימין להתמודדות עם הסכסוך. אנשי המרכז-שמאל בנרפותם הרבה הודיעו על תמיכה בתוכנית טרמאפ, אימצו את שיח הסיפוח והדהדו אותו. החתימה על ההסכם ואימוץ השיח מיצבו את הסיפוח כדבר לגיטימי וסביר מבלי שניתן היה לעמוד על השלכות המסוכנות שלו.

נדמה שבשנים האחרונות, ובחודשים האחרונים ביתר שאת נוכח שלוש מערכות הבחירות וריבוי הקמפיינים הפוליטיים שהן הצריכו, נפתח בתוך הפוליטיקה הישראלית מעין מירוץ. במסגרת המירוץ הזה, יכולתו של מועמד להיבחר נמדדת במידה רבה בהתאם להצהרותיו וכוונותיו להעמיק את השליטה ישראלית בפלסטינים, לבסס את האחיזה הישראלית בכל השטח בין הירדן לים, לקבע בו את העליונות היהודית - ובאופן כללי לנקוט קו יותר ויותר לאומני ותוקפני. כך יצא שגם בני גנץ - יו"ר כחול לבן, נציג מפלגת ה"מרכז" והמועמד הריאלי היחיד להחליף את נתניהו ולהציב אלטרנטיבה לו ולמדיניות שהוא מייצג, אשר ממוקם באזורים מתונים ממנו בהרבה על הסקאלה הפוליטית בישראל - אימץ לחלוטין את השיח הימני-מתנחלי בנושא הסיפוח.

שר הביטחון וראש הממשלה החלופי מעולם לא הביע כל התנגדות למדיניות השליטה הישראלית הצבאית במיליוני פלסטינים בשטחים הכבושים, כפי שמדגימה החלטתו, בתום שתיקה ארוכה, לפתוח את קמפיין הבחירות הראשון שלו במניין ההרוגים בעזה במבצע צוק איתן תחת הנהגתו.²⁴ עם זאת, נדמה שהמעבר שגנץ ואנשיו עשו משם ועד להצהרות קונקרטיות בדבר סיפוח היה תולדה של לחץ פוליטי "ליישר קו" על מנת להיבחר. באוגוסט 2019 פרסם סרטון מטעמו המשבח את בקעת הירדן ומדגיש את חשיבותה,²⁵ ובינואר 2020 כבר פרסם סרטון נוסף בו התחייב להחיל עליה את הריבונות הישראלית.²⁶ באותו חודש גנץ גם הגיע לוושינגטון ונפגש עם הנשיא טראמפ בסמוך לפגישה שקיים עם נתניהו אשר סבבה סביב קידום תכנית השלום שלו,²⁷ ובכך למעשה הביע את התמיכה שלו בה ובמדיניות שהתוותה אותה.

²⁴ 6,231 מטרות הושמדו. חלקים מעזה חזרו לתקופת האבן, עמוד הפייסבוק של בני גנץ, 20.1.19.
²⁵ "אני גדלתי על סיפורי המרדפים בבקעה, קיר המגן המזרחי שלנו. כשנהיה בשלטון נדאג לחזק את בקעת הירדן. נשווק עוד מגרשים, נגדיל את מענקי החקלאות ונפתח מרכז עירוני חדש. כוחה של הבקעה - הוא הכוח של כולנו", בני גנץ בטוויטר, 5.8.19.
²⁶ "בקעת הירדן היא חומת המגן המזרחית של מדינת ישראל בכל תרחיש עתידי. לאחר הבחירות נפעל להחלת הריבונות במהלך לאומי מוסכם ובתיאום עם הקהילה הבינלאומית", עמוד הפייסבוק של בני גנץ, 21.1.20.
²⁷ הקרב על התודעה: נתניהו וגנץ נחתו בארה"ב לקראת הפגישות עם טראמפ, אורלי אזולאי ואיתמר אייכנר, YNET, 27.01.20.

המהלך הושלם סופית כאשר תחת האצטלה של משבר הקורונה ובאמצעות שימוש מניפולטיבי במיאוס של אזרחי ישראל מהמשבר הפוליטי הממושך, נתניהו הצליח להביא אל ממשלת הסיפוח בראשותו לא רק את בני גנץ, אלא גם שניים מתוך שלושת נציגי מפלגת העבודה, עמיר פרץ ואיציק שמולי, המזוהה באופן מסורתי עם השמאל בישראל. כעת נוצר מצג שווא בו היריבות על ראשות הממשלה מתרחשת בין מועמדים שעומדים לכאורה משני צדי המפה הפוליטית, באופן שממצב את רעיון הסיפוח כקונצנזוס חוצה מפלגות ומחנות, ועל כן סביר, נורמלי ומתבקש.

בכך הושלם תהליך הכיבוש: מהתחמקות זהירה מדיבור על "סיפוח", עבור בניתוקו ממשמעויותיו האמיתיות, ועד להכשרתו מחדש על ידי ה"מרכז" הפוליטי.

השלכות הסיפוח - מה זה אומר באמת?

1. זה אומר לעבור ממצב "זמני" למציאות קבועה. הפרת זכויות האדם של מיליוני פלסטינים במסגרת הכיבוש, שאמנם נמשך כבר 53 שנה אך עדיין מוגדר כמצב זמני שבסופו פתרון, תונצח ותתקבע באופן שיהפוך אותה לעיקרון המכונן של המשטר הישראלי. כל הפרדה שעוד יכולה היתה להיעשות בין מדינת ישראל עצמה לבין שלטונה בשטחים הכבושים - תתבטל כליל, ומדינת ישראל תהפוך באופן רשמי למדינת אפרטהייד המפעילה שלטון ממוסד של אפליה וגזענות. הכיבוש יצר אמנם בשטח מציאות אפרטהידיסטית, אך עיגון של סיפוח בחקיקה יעניק לה תוקף משפטי, וייצר משטר מובהק של אפרטהייד במדינת ישראל.
2. זה אומר שמדינת ישראל מוכנה לזנוח את האצטלה הביטחונית ששימשה הצדקה לכיבוש, ולהודות בפני אזרחיה ובפני הקהילה הבינלאומית שהמדיניות שלה בשטחים ב-53 השנים לא היתה כורח של מציאות אין-ברירה ביטחונית. היא היתה עריצות שמטרתה לקנות זמן עד שסיפוח השטחים יהפוך לאפשרי, בניסיון לוודא שבין הירדן לים לעולם לא תקום אף ישות מדינית מלבד ישראל.²⁸ חוסר התיאום עם מערכת הביטחון והדרתם של אנשי ביטחון מהנושא הם עדות טובה לחשיבות המעטה שאנשי הסיפוח מייחסים להיבט הביטחוני, ותורמים לביסוס טענה זו.²⁹
3. זה אומר שלמדינת ישראל אין כל כוונה להגיע עם הפלסטינים להסדר עתידי ברוח פתרון שתי המדינות, ושהפתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני אשר מקובל על רוב השחקנים הפוליטיים בעולם חדל באחת לעמוד על הפרק.
4. זה אומר הפרה בוטה של הדין הבינלאומי, האוסר על מדינה לספח אליה שטחים שכבשה וליצור כל שינוי שיפגע באוכלוסייה המקומית, ובהתאמה - כגיעה חמורה במעמד של ישראל ומוסדותיה בקרב הקהילה הבינלאומית, וסכנה ליחסי החוץ שלה.³⁰
5. זה אומר טרפוד כל היתכנות של מדינה פלסטינית עם ריבונות של ממש ורצף טריטוריאלי. מהבחינה הזו חשוב להבין שמבחינה משפטית, דיפלומטית, משטרית ומהותית, לסיפוח חלקי יהיו את אותן משמעויות והשלכות כמו לסיפוח מלא.
6. זה אומר שההתנהגות העבריינית של קביעת עובדות בשטח זוכה לתגמול, ושלמעשה כעת אין הבדל בין גוף מדיני-ממלכתי כמו מדינת ישראל לבין אחרוני נערי הגבעות. כעת לא רק בשטח אלא גם באופן רשמי ומוצהר מדינת ישראל נכונה לאמץ את הפרקטיקות של תנועת ההתנחלויות והמאחזים הבלתי חוקיים, וליישר קו עם הלך הרוח האלים והעברייני שלה.

²⁸ הימנעות מאיוולת קטנה לא תמנע איוולת גדולה: גם אם ממשלת ישראל תקבל בסופו של דבר החלטה רציונלית ולא תספח שטחים, המסקנה תהיה כי היא אינה מעוניינת בהקמתה של מדינה פלסטינית ונסוגה רק בגלל הנסיבות והלחצים שהופעלו עליה, פרופ' אלי פודה, מכון מיתוים, הארץ, 10.6.20.

²⁹ באופן חסר תקדים: מערכת הביטחון ממודרת מתהליך החלת הריבונות, טל לב רם, מעריב 6.6.20.

³⁰ שרי החוץ של האיחוד האירופי ידונו ביום שישי בסנקציות עקב סיפוח חד-צדדי, הארץ; ועדת החוץ בבית הלורדים הבריטי: יש לשקול צעדי ענישה נגד סיפוח ישראלי, נעה לנדאו להארץ.

7. זה אומר הסרה של כל פיקוח שקיים כרגע על מוסדות המתנחלים,³¹ (בעיקר רשויות מקומיות או אזריות) שמונע מהם לקדם את האינטרסים שלהם על חשבון שכניהם הפלסטינים, ואפילו על חשבון אזרחי ישראל החיים בתוך הקו הירוק.
8. זה אומר ויתור על שארית מחויבותה של ישראל לזכויותיהם של הפלסטינים תושבי השטחים: תחת דיני הכיבוש, ישראל מצויה במסגרת של פיקוח והגבלה על מעשיה כגוף כובש. סיפוח יותיר את האוכלוסייה הפלסטינית ללא כל מטריה חוקית שתבטיח את זכויותיה.³²
9. זה אומר שהפלסטינים יקבלו חותם סופי וברור לכך של ישראל אין כוונה להעניק להם ריבונות מדינית ביום מן הימים ושישראל עומדת להתנער גם מהמנגנון היחיד שעוד מחייב אותה לשמירה על זכויותיהם. התוצאה, כפי שמזהירים רבים במערכת הביטחון, עשויה להיות סבב אלימות נוסף, שיסכן את חייהם של ישראלים ופלסטינים ואת יציבות האזור כולו.³³
10. זה אומר שישראל, שעשויה למצוא עצמה במיתון עמוק כתוצאה מהקורונה, תידרש להוצאות ענק על מנת לעמוד בדרישות הביטחוניות החדשות ובסנקציות הבינלאומיות. במשרד הביטחון כבר עתה דורשים תוספת של מיליארדי שקלים כ"היערכות להשלכות הסיפוח", ובאיחוד האירופי כבר נשקלת האפשרות לאיים בהקפאת תכניות שיתוף פעולה מחקרי וכלכלי במיליארדי שקלים.³⁴

³¹ ישראלים לכל דבר: כך ישתנו חייהם של תושבי יהודה ושומרון אחרי החלת הריבונות, אסף גולן, ישראל היום, 29.1.20; כמה ישפיע סיפוח? תלוי אם את ישראלית או פלסטינית, צוות המשרוקית של גלובס, 5.6.20.

³² להרחבה בנושא הפגיעה העתידית בזכויות הפלסטינים ראו הסיפוח ירחיב וינציח את הפגיעה בזכויות הפלסטינים מאת זיו שטהל באתר שיחה מקומית; הצד האפל של הסיפוח: הלבנת נדל"ן גנוב מאת עקיבא אלדר באתר הארץ, והסיפוח הוא פנטזיית הנדל"ן של המתנחלים מאת עו"ד מיכאל ספרד באתר הארץ.

³³ ראו הסיפוח - הזדמנות של ממש או סכנה?, אהוד יערי, N12, 11.5.20; אם יהיה סיפוח, לא יהיה שלום עם ירדן, ד"ר מרוואן אל-מועשר, YNET; השלכות סיפוח חד-צדדי ביהודה ושומרון, מפקדים למען ביטחון ישראל.

³⁴ סנקציות כלכליות במיליארדים: האיחוד האירופי ידון בתגובה לסיפוח, טל שלו, 15.5.20, וואלה; משרד הביטחון: משקולת הסיפוח תעלה לצה"ל מיליארדי שקלים, חגי עמית, דה מרקר, 16.5.20.

סיכום - חתירה תחת הדמוקרטיה הישראלית בחסות מכבסת השיח

הדוח חושף את האופן שבו כובסה מדיניות הסיפוח, והדרכים שבאמצעותן הצליחו כבסני השיח לטשטש את משמעויות המדיניות הזו ולשווק אותה מחדש למרכז השיח הפוליטי הנורמטיבי בישראל. לכיבוש השיח יש חלק חשוב בקידום צעדים שלא רק יקבעו את הפגיעה החמורה והמתמשכת בזכויות אדם ויעמיקו את המאפיינים האפרטהיידיסטיים של השליטה הישראלית בשטחים הכבושים, אלא גם יכוננו במדינת ישראל משטר אפרטהייד הלכה למעשה.

שימוש במושג המכובס "החלת הריבונות" - על מנת להיפטר מהכתמים המוסריים הנלווים לצעד תוקפני של סיפוח חד צדדי, ובכדי להסתיר מהתודעה הציבורית בישראל את משמעויותיו המסוכנות ומרחיקות הלכת, מקפידים רבים מכבסני השיח להשתמש במושג "החלת הריבונות". האסוציאציות שעולות ממושג זה מאפשרות לו לרדת בגרון בקלות ומכשירות אותו כסביר.

מהימין הקיצוני אל מרכז השיח - התסבוכת הפלילית בה מצוי ראש הממשלה נתניהו בשנים האחרונות אילצה אותו ואת רבים מאנשיו בימין המתון יותר להכניס אל מרכז השיח דמויות ורעיונות קיצוניים, ולהעניק להם הכשר ולגיטימציה על מנת לשרוד פוליטית. כך, בתוך שנים ספורות הפך רעיון הסיפוח מנחלתם של הקיצוניים ביותר לנדבך עיקרי בשיח המרכזי בפוליטיקה הישראלית.

הדגשת ההבדל בין סיפוח מלא לחלקי - כבסני השיח גם מבקשים לייצר הפרדה תודעתית בין סיפוח מלא לסיפוח חלקי, ובאמצעות כך למסגר את הסיפוח החלקי כסביר ומתקבל על הדעת. זאת מתוך הבנה שרוב הציבור בישראל אינו מעורה דיו בפרטי תוכניות הסיפוח החלקי ובמשמעויותיהן, ועל כן לא מודע לכך שבכל אספקט בעל חשיבות - מהותית, חוקית, משטרית, אזורית, דיפלומטית, בינלאומית ועוד - אין כל הבדל בין סיפוח מלא לסיפוח חלקי.

שחיקה מוסרית אחרי 53 שנות כיבוש - נרמול רעיון הסיפוח התאפשר יותר מכל בשל 53 שנות כיבוש, שלא רק שהתקבע כמעין סטטוס קוו והצמיח אדישות ישראלית כלפי הסבל, הנישול והפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים, אלא גם איפשר לימין המתנחלי לקבוע בשטח עובדות שיצרו נקודת פתיחה מבטיחה ביותר עבור סיפוח.

שחיקה של המאפיינים הדמוקרטיים והחוקיים של ישראל - כשם שהציבור בישראל למד לחיות עם שליטה אלימה ויומיומית במיליוני בני אדם, כך בשנים האחרונות הוא התרגל גם להנמכה מתמדת של הסטנדרטים הציבוריים בכל הקשור לממשל תקין, ובעיקר לפגיעה הולכת וגוברת של הממשלה בכל מוסדותיה הדמוקרטיים של ישראל. תהליכי התרגלות מן הסוג הזה תורמים מאוד לשחיקה שמאפשרת לרעיונות מופרעים ומסוכנים כמו סיפוח לחדור אל לב השיח ולהתמצב כסבירים והגיוניים.

אימוץ השיח המכובס על ידי התקשורת - גם התקשורת, שאימצה את השיח המכובס של הימין, ומהדהדת אותו כמעט ללא כל איתגור או דרישה לתאר את הדברים לאשורם, הפכה עם הזמן לחלק מהמכבסה. לאורך כל השנה האחרונה, בה עלה שיח הסיפוח לסדר היום ביתר שאת, ואפילו סביב השקת תוכנית טראמפ והרכבת ממשלת האחדות, המשיכה התקשורת להשתמש בעיקר בטרמינולוגיה המכובסת ורק לעתים רחוקות התעקשה לקרוא לילד בשמו.

העמקת הכיבוש באמצעות תוכנית טראמפ - כבסני השיח משתמשים בתוכנית טראמפ שהושקה בינואר האחרון, ומבקשים להציג אותה כתוכנית שלום. לנשיא ארה"ב ולמשלו, שמבקשים להיבחר בקרוב לקדנציה נוספת וזקוקים לתמיכתם של גורמים "פרו-ישראלים"³⁵ היתה תרומה רבה במסגור הצעד התוקפני והחד-צדדי של סיפוח כהליכה לקראת פתרון של שלום אשר ייטיב עם כל הצדדים.

אימוץ השיח המכובס של הימין על ידי המרכז-שמאל - מהלך הכיבוש הושלם סופית כאשר במסגרת המשבר הפוליטי בישראל, ולאחר שלוש מערכות בחירות מייאשות במיוחד, גם המרכז-שמאל, שביקש להיות אלטרנטיבה לשלטון הימין של נתניהו אף על פי שמעולם לא הציע כל חלופה ערכית או רעיונית, אימץ את השיח המכובס והכשיר סופית את הסיפוח ללא כל קריאת תיגר.

יותר מכל בולט מהשיח היעדרו של המונח "אפרטהייד". המילה אפרטהייד, מורכבת וטעונה ככל שתהיה, היא זו המיטיבה לתאר באופן הנאמן והמדויק ביותר את השלכותיהן של כל תוכניות עיגון הסיפוח בחקיקה אשר עומדות כעת על הפרק. בכל פעם שפוליטיקאית או עיתונאי עוסקים בסיפוח ולא משתמשים במונח "אפרטהייד", כלומר לא קוראים לילד בשמו - הם זורים חול בעיני הציבור ותורמים להעמקת תהליך הכיבוש, שמאפשר את נירמול רעיון העיוועים המסוכן הזה.

כך הפך תוך שנים ספורות השיח הציבורי סביב סיפוח השטחים, שהיה מנת חלקם של השוליים הקיצונים ביותר בימין הישראלי, לשגור ונורמטיבי. מקדמי הסיפוח אמנם ניצלו את ההזדמנויות שהעניקו להם התפתחויות בזירה הפוליטית הלאומית והבינלאומית, אולם הם לעולם לא היו מצליחים בהכשרת הסיפוח ללא קמפיין סדור ומחושב של כיבוש השפה.

טענות אלו מעוגנות בדוח בין היתר גם באמצעות מחקר כמותני מקיף ומדדים מספריים. תוצאות המחקר הוצגו בדוח באמצעות טבלאות וגרפים שמציגים את מכבסת הסיפוח באופן המובהק ביותר, וכעת, בתוספת הדוגמאות והציטוטים שהוצגו בו, אנחנו כבר לא יכולים יותר להעמיד פנים שאנחנו לא יודעים.

קמפיין הסיפוח הצליח להסתיר ולכסות את משמעותם האמיתית של צעדים מרחיקי לכת ולהטעין אותם במשמעות שונה ומרוככת, וכעת כמעט שלא ניתן יותר לעסוק בסיפוח השטחים מבלי להתייחס בחשדנות לשפה שבה הרעיון הזה נארז, נמכר ומשווק.

הדבר מצריך התעקשות על בחינה מתמדת של השיח, פירוקו למשמעויותיו האמיתיות, וחשיפה של מכבסת לקסיקון הסיפוח וסוכניה המרכזיים. אולם בראש ובראשונה הוא תובע מאיתנו התייחסות למשמעויות הקונקרטיות של סיפוח ולמציאות בשטח, מפני שגם לגמישות הלשון ולמידה שבה ניתן לכבס עוול ברור ומרחיק לכת כל כך - יש גבול.

לדוח מצורף מילון מונחים שמטרתו להציע אלטרנטיבה לשונית נאמנה יותר למציאות, שתחליף את שיח הסיפוח המכובס. אנו מאמינים שבכדי להיאבק במכבסת השיח ובמחוללה - הן בתקשורת והן בזירה הפוליטית - יש להציע אלטרנטיבה לשיח המכובס, ולהתעקש על שימוש בטרמינולוגיה מדויקת, ישירה ונאמנה יותר למציאות. מבחינתנו, זו תהיה התשובה הטובה ביותר למכבסי שיח הסיפוח שמבקשים לפרק בתודעה הציבורית את הקשר הישיר כל כך שבין סיפוח לבין כינון משטר אפרטהייד במדינת ישראל.

³⁵ השימוש במושג "גורמים פרו-ישראלים" לתיאור אנשים ממשל טראמפ הפועלים לקידום תוכניות לסיפוח ואפרטהייד הוא עצמו חלק ממכבסת המילים שנועדה להכשיר צעדים מסוג זה. למעשה מדובר בגורמים פרו-מתנחליים, המושפעים מלובי אינטנסיבי וארוך שנים של אנשי מועצת יש"ע ושותפיהם, ובמסגרת מעשיהם הפוליטיים עושים צעדים שלרוב פוגעים בישראל, ולא מקדמים אותה.

מילון המונחים של הסיפוח

מבחר תרגומים שימושיים - משפה מכובסת לעברית מדוברת:

"בוגדים שמדברים בחו"ל" - על ידי תיוגם כבוגדים או שונאי ישראל מבקשת הממשלה לעשות דה לגיטימציה לפעילותם של ארגוני זכויות אדם המבקשים לחשוף בפני הקהילה הבינלאומית את מדיניותה האלימה בשטחים הכבושים, את הפגיעה המתמשכת בזכויות האדם של הפלסטינים ואת ההפרה של הדין הבינלאומי. בזמן שאת פעילי השמאל הממשלה מאשימה בבגידה, פעילי הימין הפועלים בחו"ל להצדקת הכיבוש וטשטוש האלימות מקבלים חיבוק ממשלתי מובהק. מה שלנציגי המתנחלים מותר לעשות בחו"ל, לשמאלנים אסור.

"גושי התנחלויות" - אסטרטגיה של מועצת יש"ע לקבוע עובדות בשטח ולייצר מציאות מעשית ומדינית של נקודת אל חזור - לחסום כל אפשרות לפינוי התנחלויות על ידי יצירת מסה יהודית-ישראלית מספרית וטריטוריאלית.

"החלת הריבונות" - מילים "נקיות" ו"חיוביות" שבהן משתמש הימין כדי לכסות על האקט הכוחני של סיפוח ישראלי חד צדדי וחיסול תקוות קץ הסכסוך והשלום - מהלך ישראלי אלים שנועד לקבע מעמדם של מיליוני פלסטינים כחסרי מדינה, בני אנוש נחותים וחסרי זכויות, ומשכך גם מהווה את פשע האפרטהייד שממשלת ישראל מתכוונת לבצע בגדה המערבית.

"הסדרה" - מה מסדירים? את הסיפוח ואת משטר האפרטהייד. חוק ההסדרה שנפסל על ידי בג"ץ מהווה ניסיון ראשון ממשלתי להחיל את החוק הישראלי על השטחים (אקסטרא-טריטוריאלית). זהו אקט של סיפוח משפטי דה פקטו, בניגוד לדין הבינלאומי ולפסיקה הישראלית, וניסיון להכשיר את הסיפוח המדיני בתודעת הציבור בישראל דרך הפגיעה בבג"ץ/עקיפת בג"ץ. כלומר, בג"ץ פסל - נתקן. איך? נספח - חקיקת הסיפוח.

"ההתנחלויות הינן צורך ביטחוני" - שריד של "תוכנית אלון" שנס ליחו. לא זאת בלבד שמפעל ההתנחלויות אינו תורם לביטחונה של ישראל, אלא שהוא מניב סיכונים וסיבוכים ביטחוניים. טיעון שקרי זה נועד להסיט את הדיון מן העובדה שההתנחלויות מהוות מכשול בפני השגת הסדר עם הפלסטינים, ומשכך גם מתחזקות את המאבק של הפלסטינים למען מדינה, ואת המשטר הצבאי הכוחני שתפקידו לדכא אותו.

"חלון הזדמנויות היסטורי" - הכוונה היא לתקופה של שישה חודשים שבין הקמת ממשלת נתניהו החמישית ועד נובמבר 2020. המילים הזדמנות והיסטורי הן כיסוי ונסיון להצדיק את פצצת הסיפוח שהשליך נתניהו בעיצומו של משבר כלכלי חמור בעקבות הקורונה, מתוך אינטרסים אישיים (מאמציו להימלט מאימת הדין). מדוע עד נובמבר? כי בנובמבר יתקיימו הבחירות לנשיאות ארה"ב ונתניהו חושש שטראמפ לא ייבחר שוב, ומי שיחליף אותו כבר הודיע שהוא מתנגד למהלך הסיפוח המסוכן. במילים אחרות, בגלל נתניהו וענייניו הפיליליים, ישראל עלולה לאבד את בת הברית האסטרטגית החשובה ביותר שלה בווינגטון. למעשה נתניהו מסכן את ביטחון ישראל ופוגע במעמדה הבינלאומי.

"ידינו בארה"ב" – כינוי לברית של ממשלת הימין בישראל עם הנשיא טראמפ ושותפיו האוונגליסטים שפגעה במדיניות הביי פריטזן ארוכת השנים והובילה לכך שישראל תתערב ותהיה "שחקן פוליטי" בבחירות האמריקאיות, וכתוצאה מכך, גם שנויה במחלוקת באמריקה בכלל, ובקהילה היהודית בפרט.

"יצאנו מעזה קיבלנו חמאס" – תעמולת ההפחדה שכיחה של הימין הנשלפת במטרה לקבע בתודעה הקולקטיבית בישראל כי פינוי התנחלויות יוביל לאלומות וטרור פלסטיני נגד ישראל, בדיוק כפי שקורה בעזה לאחר ההתנתקות. ישראל פינתה את ההתנחלויות בעזה, אך למעשה מעולם לא יצאה מהרצועה ושולטת בה וברבים מתחומי החיים של תושביה מהאוויר מהים ומהיבשה. גם סבבי הלחימה בגבול הדרום, שהפכו לשגרה ואת חייהם של תושבי עוטף עזה לסיוט מתמשך, הם לא גזירת גורל אלא מדיניות מכוונת של ממשלת הימין על מנת לתחזק את השליטה והפחד ולסכל הסדר מדיני בגדה. לממשלה שהאג'נדה שלה היא סיפוח אין רצון אמיתי למצוא פתרון מדיני בעזה או בגדה המערבית, וזו גם הסיבה שבכל סבב לחימה נתניהו ממהר להגיע להסדר עם חמאס ולא עם אבו מאזן.

"יתרון דמוגרפי" – ביטוי המתאר את הרצון של המיינסטרים הישראלי לשמר את ישראל כמדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, ומעצב את דעת הקהל בכל הנוגע לשליטה הישראלית בשטחים ולפתרון הסכסוך. עם השנים הפך הביטוי הזה ל"צידוק מוסרי" לתחושה הממוסדת של עליונות יהודית ולביטויי גזענות – ממשלתיים וחברתיים – כלפי המיעוט הערבי-פלסטיני בישראל.

"לא מדברים עם ארגון טרור" – הימין מספר לנו שחמאס הוא ארגון טרור רצחני שמבקש לחסל את ישראל, ושאל נצא מהגדה המערבית, החמאס ייכנס ויביא עמו מטר טרור על תל אביב ונתב"ג. המניפולציה השפתית הזו של "אין פרטנר" מקבלת משנה תוקף נוכח העובדה דווקא נתניהו, ראש ממשלת הימין בעשר השנים האחרונות, מנהל איתם זה מכבר משאים ומתנים ושולח בעקביות בכל סבב לחימה את שליחיו לנהל משא ומתן "עקיף" עם חמאס על מנת להגיע איתם להסכמות ולהבנות ולהשיג רגיעה.

"מדינה פלסטינית עתידית" – המילים האלה, שמופיעות תדיר בתוכנית טראמפ, מכסות על האמת: לא מדינה פלסטינית כי אם ריסוק פתרון שתי המדינות. לפי התוכנית, ה"מדינה פלסטינית" שתוקם בשאריות השטח שיותר הסיפוח הישראלי החד-צדדי פירושה ישות נכה, נחותה וכגומה, חסרת רצף טריטוריאלי, משוללת ריבונות ועצמאות, ונטולת מאפיינים של מדינה המממשת את זכותם להגדרה עצמית.

"מהלך היסטורי" – הסיפוח הוא אכן מהלך היסטורי שישנה את פניה של ישראל, יוביל לניצחון המיעוט המתנחלי-משיחי על ישראל הדמוקרטית ליברלית, ויהפוך אותה למדינת אפרטהייד. אך כשנתניהו ואנשיו משתמשים בביטוי הזה - לא זהו המסר שהם מבקשים להעביר: "מהלך היסטורי" הוא מונח שנועד להעצים את התחושה שמדובר כאן לא רק בפתרון שיפתור בעיה מורכבת, מתמשכת ובלתי פתירה, אלא גם שזוהי הזדמנות נדירה שלא תחזור עוד, ועל כן אסור לפספס אותה.

"המלחמה ב-BDS" – ניסיון לטשטש ולמחוק את הקו הירוק ואיתו את ההבחנה בין השטחים הכבושים לבין מדינת ישראל, ובכך להשתיק כל נימת ביקורת והתנגדות למדיניות הכיבוש והסיפוח על ידי

הפיכתו לשיח על אנטישמיות: התנגדות לכיבוש = אנטישמיות. מדובר במהלך מדיני-אסטרטגי של ממשלת הימין למחוק את הקו הירוק מהתודעה הקולקטיבית בארץ ובעולם, וזאת, בין היתר, על ידי מחיקתו בפועל - במציאות, בשטח (התנחלויות, הסדרה, סיפוח) ומחיקה זו מוחקת ביחד איתה גם את פתרון שתי המדינות.

"משילות" – מושג שמתאר את הרצון של שלטון הימין לבצר ולקבע את כוחו ושלטונו על ידי דיכוי ביקורת רגולטורית וציבורית על מדיניותו, ופירוק מנגנוני ההגנה על הדמוקרטיה הליברלית. מדובר במושג הנשמע חיובי ודמוקרטי וזאת על מנת להסתיר ולכבס את משמעותו האמיתית ההפוכה: פגיעה במנגנון הפרדת הרשויות ועריצות הרוב. בחסות "המשילות" נעשית פגיעה והחלשה שיטתית של מערכות שלטון החוק והמשפט (בדגש על בג"ץ והפרקליטות), פירוק את שומרי הסף וחבלה מהותית בהפרדת הרשויות, ובסופו של דבר – השגת הכוח הממשלתי לממש את מדיניות סיפוח השטחים והחלת משטר האפרטהייד העתידי.

"סיפוח הבקעה" – מלכודת מדינית ופוליטית למיינסטרים הפוליטי בישראל, שנועדה להכשיר את מהלך הסיפוח הכולל בדעת הקהל דרך ניסיון לייצר קונצנזוס, וזאת תוך טשטוש הסכנה הטמונה במהלך כזה – הובלת ישראל למציאות של אפרטהייד בשלבים. סיפוח הבקעה נקשר לניסיון ליצור הפרדה שקרית בין משמעויותיו של סיפוח מלא לאלו של סיפוח חלקי, מה גם שסיפוח הבקעה משמעותו המיידית היא פגיעה ביחסי השלום של ישראל עם ירדן.

"סיפוח חלקי" – סיפוח גדול, אבל בשלבים. כלומר, סיפוח מלא או חלקי הוא עדיין מהלך חד צדדי ומשכך נחשב לאקט כוחני המפר עקרונות יסוד בדין הבינלאומי, ונועד לקבע את מעמדם של הפלסטינים כנחותים וחסרי זכויות. במילים אחרות, אפרטהייד בשלבים.

"סיפוח בהסכמה" – הסכמה של מי? עם מי? מדובר בסיפוח חד צדדי של ישראל את השטחים תוך ביטול ומחיקה מוחלטת של הצד השני לסכסוך – הפלסטינים בצד השני לקו הירוק – באישור ובהסכמת צד שלישי – טראמפ והאוונגליסטים. במילים אחרות, הסכמה עם ממשל טראמפ על סיפוח חד צדדי של שטחים בגדה.

השמאל מתדלק את ה-BDS - הימין רואה בפעילותם בעולם של ארגוני זכויות אדם ופעילי שמאל, כמו גם בתנועות החרם לגוניהן, מכשול שיש לסלקו משום שהם מנכיחים את עוולות הכיבוש, מנציחים את הקו הירוק, ומפריעים לימין במסעו המשיחי אל עבר מדינה שתשתרע מהים התיכון ועד לירדן. האמת היא, וראוי שתאמר: אין כיבוש - אין BDS; אין סיפוח - אין BDS; אין התנחלויות - אין BDS. במילים אחרות, מי שמתדלק את תנועת החרם על ישראל הם לא ארגוני השמאל הנאבקים להביא לסיום הכיבוש, אלא ממשלת הימין המספחת ומנציחה אותו.

"תוכנית השלום של טראמפ" – מתווה חד-צדדי שמשרת את האינטרס המתנחלי-ישראלי בכך שסולל את הדרך לסיפוח השטחים הכבושים. לפי התוכנית, הישות הפלסטינית שתוקם תהיה מורכבת מאיים של מובלעות, ללא רצף טריטוריאלי, ומפורזת, כאשר ישראל תוכל להחיל את חוקיה בהתנחלויות ובשטחים שסביבם, ולהחזיק בשליטה ביטחונית בגדה המערבית כולה. זו אינה תוכנית שלום, אלא תוכנית צינית ומוטה לסיפוח חד-צדדי.

"תומכי טרור" – טיעון דמגוגי ומסוכן של הימין המופנה בעיקר להנהגת 20 אחוז מאזרחי ישראל הערבים-פלסטינים, במטרה לייצר דה לגיטימציה ולקבע את יתרונו הקואליציוני של הימין על ידי פירוק כל סיכוי להקמת בלוק 61 אלטרנטיבי משמאל - גוש חוסם ימין – ממשלה שנשענת על קולות הערבים (61).

זולת

לשוויון וזכויות אדם

זולת לשוויון וזכויות-אדם הושק במאי 2020. זהו מכון ייחודי המשלב מחקר וניתוח יחד עם פעילות אקטיביסטית ברשתות החברתיות ובתקשורת הממוסדת, וממצב את עצמו כגשר בין הזירה הפוליטית לחברה האזרחית. המחקרים של זולת בוחנים את מציאות הפוליטית והציבורית, אבל העבודה שלנו מסתכמת לא רק בזה. כמכון מחקר אקטיביסטי, אנחנו נאבקים באמצעות הצגת סדר יום אלטרנטיבי, עיצוב השיח הציבורי וקידום מדיניות וחקיקה שתקדם את ערכי הדמוקרטיה וזכויות אדם. אנחנו מייצגים תפיסה רחבה של זכויות-אדם, המתייחסת אל זכויות אוניברסליות, זכויות אזרחיות פרטיות וקולקטיביות, וזכויות חברתיות - כמכלול. לגישתנו, הזכויות השונות תלויות זו בזו ומחייבות זו את זו.

קראו עוד בהצהרת הכוונות שלנו

מכון זולת לשוויון וזכויות אדם

נשיאה: זהבה גלאון

מנכ"לית: עינת עובדיה

ליצירת קשר: info@zulat.org.il

לאתר זולת: zulat.org.il

לתרומות: [אתר ישראל תורמת](http://אתר_ישראל_תורמת)